

Rada Doskonałości Naukowej 00-901 Warszawa, pl. Defilad 1 Dział Kancelaryjny WPLYNĘŁO (RPW)	
15. 10. 2020	
Znak sprawy: ZA. 4000. 58. 2020	
Popis	Zal.

Rzeszów, 12.10.2020r.

Uniwersytet Rzeszowski
Kolegium Nauk Humanistycznych
al. Rejtana 16 C
35-310 Rzeszów
za pośrednictwem:
Rady Doskonałości Naukowej
pl. Defilad 1
00-901 Warszawa
(Pałac Kultury i Nauki, p. XXIV, pok. 2401)

dr Ewa Konieczna
Uniwersytet Rzeszowski
Kolegium Nauk Humanistycznych
Instytut Neofilologii

Wniosek
z dnia 12 października 2020 roku
o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie **nauk humanistycznych** w dyscyplinie¹
językoznawstwo

Określenie osiągnięcia naukowego będącego podstawą ubiegania się o nadanie stopnia
doktora habilitowanego

Monografia autorska:

Verticality as an experiential basis for non-spatial relationships in English and Polish: the principled polysemy model. A case study of verbal particles and prefixes. (2020). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 398 stron, ISBN 978-83-7996-819-0.

Wnioskuje – na podstawie art. 221 ust. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.) – aby komisja habilitacyjna podejmowała uchwałę w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w głosowaniu ~~tajnym~~/jawnym*

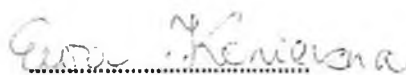
Zostałem poinformowany, że:

Administratorem w odniesieniu do danych osobowych pozyskanych w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego jest Przewodniczący Rady Doskonałości Naukowej z siedzibą w Warszawie (pl. Defilad 1, XXIV piętro, 00-901 Warszawa).

Kontakt za pośrednictwem e-mail: kancelaria@rdn.gov.pl, tel. 22 656 60 98 lub w siedzibie organu. Dane osobowe będą przetwarzane w oparciu o przesłankę wskazaną w art. 6 ust. 1 lit. c)

¹ Klasyfikacja dziedzin i dyscyplin wg. rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin w zakresie sztuki (Dz. U. z 2018 r. poz. 1818).

Rozporządzenia UE 2016/679 z dnia z dnia 27 kwietnia 2016 r. w związku z art. 220 - 221 oraz art. 232 – 240 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w celu przeprowadzenie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego oraz realizacji praw i obowiązków oraz środków odwoławczych przewidzianych w tym postępowaniu. Szczegółowa informacja na temat przetwarzania danych osobowych w postępowaniu dostępna jest na stronie www.rdn.gov.pl/klauzula-informacyjna-rodo.html

(podpis wnioskodawcy)

Załączniki:

1. Dane wnioskodawcy
2. Kopia dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora
3. Autoreferat
4. Wykaz osiągnięć naukowych
5. Dwie elektroniczne kopie wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego wraz z załącznikami na dwóch informatycznych nośnikach danych (typu „pendrive”)
6. Dwa oświadczenia własne oraz współautora tekstu o udziale w powstaniu publikacji

Autoreferat

1. Imię i nazwisko:

Ewa Konieczna

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

1995 Magister filologii angielskiej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Neofilologii

Tytuł pracy: *Piaget and Chomsky: constructivist versus nativist approaches to first language acquisition.*

Promotor: prof. dr hab. Stanisław Puppel

Recenzent: prof. dr hab. Jacek Fisiak

2006 Doktor nauk humanistycznych w dziedzinie językoznawstwa

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Wydział Nauk Humanistycznych

Tytuł rozprawy: *Early stages of morphological and syntactic development in child speech from Polish and English data. Longitudinal study.*

Promotor w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Anna Malicka-Kleparska

Recenzent 1: prof. dr hab. Igor Burhanow

Recenzent 2: prof. dr hab. Bogusław Marek

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

1995-1996

nauczyciel języka angielskiego, Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Rzeszowie

1996-2001

asystent, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie

2001-2006

asystent, Uniwersytet Rzeszowski

2006-2008

nauczyciel języka angielskiego, Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Radomiu

2006-2008

nauczyciel języka angielskiego, Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Przeworsku
(nauczyciel mianowany)

2007-obecnie

adiunkt, Uniwersytet Rzeszowski

2008-2011

opiekun naukowo-dydaktyczny z ramienia Uniwersytetu Rzeszowskiego, Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Przeworsku

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy.

Po uzyskaniu stopnia doktora moje zainteresowania dotyczyły trzech obszarów badawczych:

- **Nabywanie języka ojczystego przez dzieci polsko- i anglojęzyczne.**
- **Kreatywność morfologiczna w języku polskim oraz angielskim**
- **Semantyka angielskich partykuł oraz polskich prefiksów czasownikowych**

Omawiam je poniżej w odwrotnej kolejności chronologicznej.

SEMANTYKA ANGIELSKICH PARTYKUŁ ORAZ POLSKICH PREFIKSÓW CZASOWNIKOWYCH

Cykl ten obejmuje następujące publikacje:

- 3 opublikowane rozdziały w monografiach wieloautorskich:
 - E. Konieczna. 2016. "Non-spatial relations grounded in embodied experience: polysemy of English particle *over* and Polish verbal prefix *nad-*" [w:] L. Körtvélyessy, P. Štekauer, S. Valera (red.) *Word formation across languages*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 197-219.
 - E. Konieczna. 2017. "Extension of spatial relations to non-physical domains: English particle *on* and Polish prefix *na-* in composite verbs" [w:] R. Kiełtyka, E. Konieczna (red.) *English versus Slavic: lexicon in a semantic and morphological perspective*. Frankfurt: Peter Lang. 139-159.
 - E. Konieczna. 2018. "Abstract extensions of the relation UNDER represented by English particle *under* and Polish verbal prefix *pod-*" [w:] P. Biały, B. Cetnarowska (red.) *Studies in contrastive semantics, pragmatics and morphology*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. 83-103.
- Rozdział w monografii wieloautorskiej, który obecnie jest w recenzji:
 - E. Konieczna. "Axiological contrast within and across English verbal particles *up* and *down*" [w:] B. Lewandowska-Tomaszczyk and M. Grygiel (red.) *Analogy and contrast*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Monografia:
 - E. Konieczna. 2020. *Verticality as an experiential basis for non-spatial relationships in English and Polish: the principled polysemy model. A case study of verbal particles and prefixes*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. Recenzent: prof. dr hab. Henryk Kardela.

- Artykuł w czasopiśmie recenzowanym:

E. Konieczna (artykuł przyjęty do druku) "Between spatial domain and grammatical meaning: the semantic content of English telic particles" [w:] *Poznań Studies in Contemporary Linguistics*. Poznań: de Gruyter. DOI: 10.1515/psicl-2020-0017.

- 12 wystąpień konferencyjnych (referaty oznaczone numerami: 11-22 w punkcie II.7 w *Wykazie osiągnięć*).

Cele cyklu:

Ponieważ rozdziały w monografiach wieloautorskich (z roku 2016, 2017 i 2018) należące do cyklu stanowią wstępne studium semantyki angielskich partykuł oraz polskich przedrostków czasownikowych, które rozwijam i uzupełniam w monografii z 2020 roku, pozwalam sobie nie omawiać ich osobno. Głównym celem cyklu jest przeprowadzenie analizy kontrastywnej angielskich partykuł oraz polskich prefiksów czasownikowych, kodujących relację wertykalności.

Polisemia partykuł oraz przedrostków profilujących relacje przestrzenne jest tematem często podejmowanym w językoznawstwie kognitywnym (np. Lindner 1983[1981]; Rudzka-Ostyn 1984, 2003; Janda 1986, Dąbrowska 1996; Morgan 1997; Navarro 1999; Tyler i Evans 2001, 2003; Tabakowska 2003; Vandeloise 2004, 2010; Lindstromberg 2010; Šarić 2012; Tchizmarova 2012¹). Wynika to z faktu, że jeden z podstawowych aksjomatów przyjętych przez tę orientację metodologiczną głosi, iż zmysłowe postrzeganie przestrzeni poprzez pryzmat ludzkiego ciała stanowi fundament konceptualizacji oraz werbalizacji pojęć w wielu domenach abstrakcyjnych. W paradygmacie językoznawstwa kognitywnego przyjmuje się również, że znaczenia słów (w tym m.in. wyrażen przestrzennych) nie są „stałe i z góry określone, ale negocjowane każdorazowo przez interlokutorów w oparciu o fizyczny, językowy, społeczny oraz kulturowy kontekst”² [tłumaczenie własne] (Langacker 2008: 280).

Niestety, rola kontekstu jest często pomijana w badaniach kognitywnych (np. Brugman 1988[1981]; Brugman i Lakoff 1988[1981]; Przybylska 2002, 2006), co redukuje dyskusję polisemii do czysto geometrycznych opisów tj. schematów wyobrażeniowych i ich przekształceń. Od tych badań odróżnia się model *principled polysemy*, zaproponowany przez A. Tyler i V. Evansa (Tyler i Evans 2003), który nie tylko uznaje fundamentalne znaczenie ucieleśnionego doświadczenia, ale również przypisuje istotną rolę kontekstowi w interpretacji i kształtowaniu się nowych znaczeń skonwencjonalizowanych jednostek leksykalnych.

¹ Pełne dane bibliograficzne pozycji, do których się odnoszę są dostępne w moich publikacjach (w tym przypadku w monografii z 2020 roku).

² Podobnie jak Langacker (2008) i Kövecses (2015), definiuję kontekst nie tylko jako kontekst (*co-text*), ale również jako wartości społeczne i kulturowe, typowe dla danej społeczności oraz środowisko fizyczne, w którym ma miejsce określona interakcja werbalna.

Model *principled polysemy*, wykorzystany w stosunkowo niewielu późniejszych pracach, stał się podstawą moich badań, umożliwiając mi skoncentrowanie się na czynnikach kontekstowych, które sprawiają, że wertykalność, rozumiana jako podstawa doświadczeniowa, i kodowana przez angielskie partykuły (*up, down, over, under, on*) oraz polskie prefiksy czasownikowe (*nad-, pod-, na-, w-, wz-, z-*), staje się domeną źródłową (*source domain*), aktywującą inne, tj. nieprzestrzenne domeny. W moich rozważaniach skupiam się na relacji wertykalności, ponieważ jest ona kluczowa dla ludzkiego poznania, co wynika z faktu, że ciało ludzkie jest zorientowane pionowo względem ziemi. W związku z tym, orientacja pionowa ma podstawowe znaczenie dla człowieka i jego funkcjonowania w świecie (zjawisko to omawiam w rozdziale 1.4 monografii).

Powodem dla którego porównuję polskie prefiksy z angielskimi partykułami – a nie prefiksami – jest fakt, iż w języku średnioangielskim (*Middle English*) nastąpił znaczny spadek produktywności prefiksów czasownikowych przy jednoczesnym wzroście produktywności partykuł, które stały się dominującym sposobem kodowania ścieżki ruchu (zjawisko to omawiam w rozdziale 1.6). W związku z tym, wśród językoznawców kognitywnych panuje powszechny pogląd, że angielskie partykuły stanowią odpowiednik prefiksów w językach słowiańskich (np. Hampe 2002; Suchostawska 2005).

W monografii ograniczam się do partykuł i prefiksów, które funkcjonują jako satelity czasownika (*verbal satellites*) (Talmy 2000), co oznacza, że z analizy wykluczam wszystkie inne wyrażenia złożone (*composite expressions*), takie jak np. rzeczowniki, przymiotniki bądź przysłówki. Wynika to z faktu, iż to właśnie partykuły i prefiksy czasownikowe profilują siłowo-dynamiczną relację między trajektorem a landmarkiem wzdłuż osi wertykalnej, która często zmienia się w czasie,³ co stanowi odwzorowanie naszej interakcji z bytami materialnymi w przestrzeni. W związku z tym, przyjęte przeze mnie podejście umożliwia mi opisanie sposobu w jaki ucieleśnione doświadczenie relacji wertykalnych uruchamia korelację doświadczeniową⁴ (*experiential correlation*) pomiędzy naszym zmysłowym postrzeganiem przestrzeni a relacjami nieprzestrzennymi, takimi jak PODPORZĄDKOWANIE, ZNISZCZENIE, KONTROLA, etc. W swojej analizie wykazuję ważną rolę korelacji doświadczeniowej jako zjawiska, które inicjuje proces kształtowania się abstrakcyjnych znaczeń wyrażen przestrzennych. Oprócz partykuł i prefiksów czasownikowych opisuję również podstawowe znaczenie pokrewnych im przyimków, m.in. ze względu na to, że zarówno partykuły jak i prefiksy wywodzą się z przyimków.

Najważniejsze cele cyklu wraz z niezbędnymi komentarzami przedstawiam poniżej. Główny cel to:

³ Natomiast przyimki często profilują relację niezmienną w czasie, w której jedyną oddziaływującą siłą jest siła grawitacji, jak np. w zdaniu *Lampa stoi na podłodze*. Podobieństwa i różnice między tymi trzema rodzajami wyrażen przestrzennych omawiam na stronie 7 *Autoreferatu*.

⁴ Zjawisko to opisuję szczegółowo w sekcji *Osiągnięte wyniki* (Ad.3).

1. Wykorzystanie modelu *principled polysemy* do zbadania różnic i podobieństw w kodowaniu wertykalności jako podstawy doświadczeniowej przez dwa typologicznie różne języki, tj. język angielski oraz język polski.

Mimo niewątpliwych zalet, charakteryzujących model *principled polysemy*, takich jak zdefiniowanie zasad służących określeniu podstawowego znaczenia wyrażenia przestrzennego oraz uznanie wiodącej roli kontekstu w powstawaniu polisemii, analiza autentycznego materiału językowego, zaczerpniętego ze słowników języka angielskiego i polskiego opartych na korpusach (*Oxford English Dictionary* oraz *Słownik Języka Polskiego PWN*), oraz korpusów (*British National Corpus*, *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, *korpus Słownika Języka Polskiego PWN*) wykazała, iż niektóre rozwiązania metodologiczne, przyjęte przez ww. model wymagają weryfikacji.⁵ Z tegoż powodu, kolejne cele badawcze stanowią próbę wprowadzenia pewnych modyfikacji do modelu *principled polysemy*, dzięki którym mógłby się on stać bardziej efektywnym narzędziem badawczym. Przedstawiam je poniżej:

2. Zbadanie roli tzw. elementu funkcjonalnego (*functional element*), który jest konsekwencją konfiguracji przestrzennej między trajektorem i landmarkiem, reprezentującej określone ludzkie doświadczenie. W modelu *principled polysemy* element funkcjonalny determinuje kształtowanie się abstrakcyjnych znaczeń wyrażen przestrzennych.
3. Analiza roli korelacji doświadczeniowej, której Tyler i Evans (2003) przypisują wiodącą rolę w procesie rozszerzania znaczeń wyrażen przestrzennych (*spatial expressions*).
4. Wykazanie, że nie tylko korelacja doświadczeniowa, ale również inne procesy kognitywne biorące udział w konstruowaniu sceny mają kluczowe znaczenie w kształtowaniu się siatek znaczeń angielskich partykuł oraz polskich prefiksów.

Mimo, iż głównym przedmiotem moich badań jest polisemia partykuł i prefiksów czasownikowych, semantyka obu wyrażen przestrzennych ma wpływ na aspekt, aczkolwiek go nie determinuje; dlatego kolejny i zarazem ostatni cel cyklu to:

5. Wykazanie, iż aspekt ma charakter holistyczny.

Zastosowana metodologia i materiał badawczy

Podstawą badań opisanych w monografii jest samodzielnie zebrany przeze mnie korpus 794 angielskich partykuł oraz 571 polskich prefiksów czasownikowych, które w swoim podstawowym, tj. przestrzennym znaczeniu kodują relacje pomiędzy trajektorem a landmarkiem zachodzące na osi wertykalnej. Do zebrania korpusu posłużyłam się tzw. metodą leksykalną (*lexical approach*) zaproponowaną przez Kövecsesa (1986, 2017b), która polega na wyszukaniu badanych jednostek leksykalnych w źródłach leksykograficznych, tj. różnego rodzaju

⁵ Tyler and Evans (2003) nie bazowali na danych korpusowych tylko na przykładach swojego autorstwa.

słownikach, najlepiej tych opartych na korpusach. W swoich badaniach oparłam się głównie na dwóch źródłach leksykograficznych: *Oxford English Dictionary* (OED), dostępnym na stronie <https://www.oed.com> oraz *Słowniku Języka Polskiego PWN* (SJP PWN), dostępnym na płycie CD, z powodów, które wyjaśniam we wstępie do pracy (*Introduction*).

Metoda leksykalna umożliwia analizę wyłącznie zleksykalizowanych i silnie skonwencjonalizowanych znaczeń, co, według Kövecsesa (2017a), ma kluczowe znaczenie w badaniach nad modelami konceptualizacji w danym języku. Wynika to z następującej korelacji: im wyższy stopień leksykalizacji i skonwencjonalizowania określonego znaczenia, tym bardziej centralny jest status pojęcia, którego dany wyraz jest nośnikiem. Takie podejście umożliwia badaczowi wgląd w znaczną część systemu konceptualnego, funkcjonującego w określonej społeczności językowej czyli na poziomie, który Kövecses (2017a) określa mianem ponadjednostkowego (*supraindividual level*). Zatem zastosowanie metody leksykalnej pozwoliło mi zbadać oraz opisać skonwencjonalizowane modele konceptualizacji relacji nieprzestrzennych w języku angielskim oraz polskim, motywowane przez doświadczenie wertykalności i kodowane przez angielskie partykuły i polskie prefiksy.

Zebranie korpusu, który stanowi podstawę badań składało się z kilku etapów. Z uwagi na to, że przedmiotem mojego badania są angielskie partykuły oraz polskie prefiksy czasownikowe, pierwszym etapem było wyszukanie wszystkich czasowników złożonych w obu językach, zawierających ww. elementy. Jeśli chodzi o dane z języka angielskiego skorzystałam z opcji wyszukiwania zaawansowanego (*Advanced Search*) w OED, która umożliwiła mi pozyskanie wszystkich czasowników, zawierających analizowane partykuły (tj. *up*, *down*, *over*, *under*, *on*) w lemmie (*lemma*) i wyrazie hasłowym haśle (*headword*). Ponieważ SJP PWN nie posiada opcji wyszukiwania zaawansowanego polskie czasowniki prefiksowe zebrałam samodzielnie za pomocą wyszukiwania alfabetycznego. Drugi etap polegał na ograniczeniu zebranego korpusu do tych czasowników angielskich i polskich, w których partykuły, bądź też odpowiednio prefiksy, profilują relacje nieprzestrzenne i są synchronicznie produktywne w obu badanych językach. W tym celu wyeliminowałam m.in. czasowniki, w których partykuły i prefiksy profilują relacje przestrzenne (np. *look under*, *podczepić*), które są oznaczone jako archaiczne (np. *bellows up*), a także te, które utraciły motywację synchroniczną we współczesnym języku (np. *należać*). Wszystkie grupy czasowników nieuwzględnione w korpusie szczegółowo opisuję we wstępie (*Introduction*).

Pozyskany materiał badawczy stanowił podstawę analizy, którą przeprowadziłam w sposób następujący: na początku, wszystkie okazy (*tokens*) partykuł oraz prefiksów przypisałam określonym klasom semantycznym, reprezentującym ich nieprzestrzenne znaczenia, które wyodrębniłam zarówno za pomocą danych leksykograficznych, tj. definicji słownikowych, jak i na podstawie prowadzonych wcześniej badań nad semantyką angielskich partykuł i polskich prefiksów czasownikowych (opisuję je odpowiednio w rozdziale 2.1 oraz 3.1). Z uwagi na to, że

czasowniki frazowe⁶ i prefiksalne są często polisemiczne i źródłem polisemii bywa samo wyrażenie przestrzenne,⁷ całkowita liczba badanych okazów partykuł i prefiksów jest wyższa niż liczba czasowników pozyskanych za pomocą wyszukiwania leksykograficznego. Na zgromadzony przeze mnie korpus składa się zatem 690 czasowników frazowych i 794 okazów partykuł oraz 510 czasowników prefiksalnych i 571 okazów prefiksów.

Następnie policzyłam, ile razy w zgromadzonym przeze mnie korpusie dana partykuła i dany prefiks reprezentują określone znaczenie, tzn. ile jest okazów partykuł oraz prefiksów o tym samym znaczeniu. Częstotliwość ich występowania może być uznana za wskaźnik stopnia utrwalenia metaforycznych konceptualizacji odpowiednio w języku angielskim i polskim.

W kolejnym etapie analizy partykuł i prefiksów punktem wyjścia był pokrewny im przyimek, pomimo szeregu różnic między tymi trzema typami wyrażeń przestrzennych.⁸ Z jednej strony, przyimki, partykuły i prefiksy różnią się od siebie m.in. sposobem konstruowania sceny. I tak, na przykład, zarówno w języku polskim jak i angielskim przyimek konstruuje scenę w sposób synoptyczny (*in a synoptic mode*), co oznacza, że uwaga konceptualizatora skupia się na obu elementach sceny, tj. trajektorze i landmarku. Natomiast w przypadku partykuły bądź prefiksu, landmark jest często niewyraźny na poziomie językowym i dlatego scena jest konstruowana w sposób sekwencyjny (*in a sequential mode*), co sprawia, że uwaga konceptualizatora koncentruje się jedynie na trajektorze. Zjawisko to występuje w obu językach będących przedmiotem obecnych rozważań. Kolejną rozbieżnością pomiędzy badanymi wyrażeniami przestrzennymi jest sposób uszczegółowienia (*elaboration*) miejsca konkretyzacji (*e-site*). Podczas gdy miejsce konkretyzacji przyimka jest uszczegółowiane przez rzeczownik, będący częścią tego samego wyrażenia przyimkowego, miejsce konkretyzacji partykuły⁹ i prefiksu jest uszczegółowiane przez czasownik. Z drugiej jednak strony, wszystkie trzy rodzaje wyrażeń przestrzennych kodują tę samą relację między trajektorem i landmarkiem, zachodzącą w trójwymiarowej przestrzeni. Wynika to z faktu, że angielskie partykuły i polskie prefiksy wywodzą się historycznie z przyimków, które w początkowym okresie rozwoju języka angielskiego i polskiego mogły występować zarówno przed jak i po czasowniku. Z tego powodu językoznawcy kognitywni (np. Tabakowska 2003; Šarić 2012) często wskazują na potrzebę usystematyzowanego opisu związków pomiędzy partykułami i prefiksami a pokrewnymi im przyimkami w celu wykazania, iż stanowią one nie „przypadkowy zbiór znaczeń, ale uporządkowane sieci znaczeń” [tłumaczenie własne] (Šarić 2012: 9).

⁶ Terminu *czasowniki frazowe* używam jako odpowiednik pojęcia *particle verbs* (Quirk et al. 1985), które obejmuje dwie kategorie czasowników, określane w języku angielskim jako *phrasal verbs* i *prepositional verbs*.

⁷ Przykładem takiego zjawiska może być czasownik *turn down*, który omawiam w *Introduction*.

⁸ Różnice te szczegółowo opisuję w rozdziale 1.6.

⁹ W przypadku czasowników, które mają status pośredni między czasownikiem frazowym (*phrasal verb*) i czasownikiem przyimkowym (*prepositional verb*) miejsce konkretyzacji jest uszczegółowiane nie tylko przez czasownik ale również przez rzeczownik, będący częścią wyrażenia przyimkowego.

W związku z powyższym, analizę każdego wyrażenia rozpoczynam od określenia podstawowego znaczenia (*primary sense*) przyimka pokrewnego danej partykule bądź też prefiksowi. Przyjmuję kryteria stosowane w modelu *principled polysemy*, takie jak m.in. najstarsze poświadczone znaczenie przyimka, użycie znaczenia przyimka uznawanego za podstawowe w formach złożonych, czy też jego dominacja w danej sieci znaczeń (wszystkie kryteria opisuję szczegółowo w podrozdziale 1.3). Następnie wykazuję, iż użycie przyimka w kontekście przejściowym (*bridging context*) często generuje implikaturę, która prowadzi do powstania nowego znaczenia. Powstanie implikatury jest rezultatem reanalizy proto-sceny lub wyłonienia się nowego elementu funkcjonalnego, który nie jest częścią proto-sceny. Niektóre implikatury są generowane przez oba te mechanizmy równocześnie. W przypadku gdy w danym kontekście przejściowym przyimek ma dwa znaczenia, korelacja doświadczeniowa uruchamia proces rozszerzenia znaczenia. W wyniku tego procesu, który omówię szczegółowo na str. 14-15 niniejszego *Autoreferatu*, (oraz omawiam w rozdziale 1.3 i sekcji *Conclusions*) przyimek zyskuje nowe znaczenie nieprzestrzenne.

W swojej analizie skupiam się tylko na tych rozszerzeniach znaczenia danego przyimka, które motywują znaczenia nieprzestrzenne pokrewnej mu partykuły bądź prefiksu. Staram się znaleźć odpowiedź na pytanie, czy dane rozszerzenie znaczenia jest motywowane przez element funkcjonalny (któremu Tyler i Evans (2003) przypisują kluczową rolę w tym procesie) czy układ trajektora względem landmarka w przestrzeni, czy też przez oba te czynniki równocześnie. Ponieważ w przyjętej przeze mnie orientacji metodologicznej kontekst wpływa zarówno na powstawanie nowych znaczeń jak i interpretację znaczeń już skonwencjonalizowanych, w dwóch rozdziałach analitycznych, tj. w rozdziale 2 i 3, pokazuję jak nieprzestrzenne znaczenia angielskich partykuł i polskich prefiksów, profilujących relację wertykalności w swoim podstawowym znaczeniu, są „negocjowane w kontekście” (Langacker 2008). W tym celu interpretuję znaczenia każdej angielskiej partykuły i każdego polskiego prefiksu w minimalnym kontekście jednego zdania, pochodzącego odpowiednio z *Oxford English Dictionary* (wersja internetowa) bądź *British National Corpus* i *Narodowego Korpusu Języka Polskiego*, bądź korpusu *Słownika Języka Polskiego PWN*. Co ważne, w swoich badaniach skupiam się nie tylko na kontekście językowym ale również fizycznym, społecznym i kulturowym.

Osiągnięte wyniki:

Ad. 1

I. Wykorzystanie modelu *principled polysemy* w analizie angielskich partykuł oraz polskich prefiksów czasownikowych kodujących wertykalność wykazało znaczący stopień asymetrii między analizowanymi wyrażeniami przestrzennymi. Zjawisko to zachodzi mimo faktu, iż w obu językach niektóre pokrewne im przyimki (tj. *over* i *nad*, *under* i *pod*, *on* i *na*) w swoim podstawowym znaczeniu kodują tę samą relację przestrzenną między trajektorem i landmarkiem:

a) Sieci semantyczne partykuły *over* oraz przedrostka *nad-* dalece się od siebie różnią zarówno pod względem ilości jak i rodzaju znaczeń, które się na nie składają. Podczas gdy prefiks czasownikowy *nad-* koduje jedynie trzy nieprzestrzenne znaczenia, partykuła czasownikowa *over* koduje ich aż dwanaście. Tylko jedno znaczenie, tj. *Excess Sense* 'nadmiar' pojawia się w obu sieciach semantycznych, jednak u jego podstaw leżą dwie różne schematyzacje. Dla *nad-* jest to *Vertical Elevation* 'wznoszenie się wzdłuż osi pionowej', natomiast dla *over* jest to *A-B-C Trajectory*, czyli 'trajektoria A-B-C', rozumiana jako trajektoria o kształcie łuku, gdzie punkt B stanowi najwyższą jej część względem ziemi. W związku z tym, nie można postawić znaku równości pomiędzy konceptualizacją nadmiaru przez *nad-* i *over*.¹⁰

Głównym źródłem różnic pomiędzy sieciami semantycznymi obu wyrażen przestrzennych jest odmienna reanaliza protosceny dla przyimka *nad* i *over*. Podczas gdy statyczna protoscena dla *nad* ulega przekształceniu, w wyniku którego *nad* profiluje zbliżanie się trajektora do landmarka na osi horyzontalnej, również statyczna protoscena dla *over* jest przekształcona w scenę przedstawiającą trajektorię A-B-C, która następnie podlega dalszym transformacjom, takim jak np. *Segment B-C* 'segment B-C', czy *Point C* 'punkt C', generującym następnie nieprzestrzenne znaczenia.

b) Asymetria między sieciami semantycznymi *pod-* i *under* jest odwróceniem tej między *nad-* i *over*, gdyż *under* występuje bardzo rzadko jako partykuła czasownikowa. W zgromadzonym przeze mnie korpusie częstotliwość występowania *under* to zaledwie 24 razy, natomiast prefiks *pod-* występuje 106 razy. Wziąwszy pod uwagę znaczenia reprezentowane przez *pod-* i *under*, jedyną „częścią wspólną” obu sieci semantycznych jest znaczenie, które określam jako *Control Sense*, kodowane przez *under* i profilujące relację kontroli oraz znaczenie, które nazywam *Control/Subordination Sense*, kodowane przez *pod-* i profilujące relację zarówno kontroli jak i podporządkowania. Jednakże, jak wskazują na to nazwy tych dwóch znaczeń, *under* i *pod-* profilują dwie podobne względem siebie, lecz nie takie same relacje.

Najczęściej występującym znaczeniem prefiksu *pod-* jest *Partial Effect Sense* (częstotliwość jego występowania wynosi dokładnie 50 procent), które wyraża 'częściowe wykonanie czynności', rozumiane jako 'niedoprowadzenie czynności do końca'/'przerwanie czynności na początkowym jej etapie'. Znaczenie to jest rezultatem reanalizy protosceny, w wyniku której przestrzenna relacja wertykalności między trajektorem i landmarkiem zostaje przesunięta do bazy, tak że zarówno przyimek *pod* jak i prefiks *pod-* profilują zbliżanie się trajektora do landmarka wzdłuż osi horyzontalnej. Egzemplifikacją tego znaczenia prefiksu *pod-* mogą być czasowniki takie jak *podsuszyć*, *podreperować* czy *podkarmić*, gdzie *pod-* określa częściowe wykonanie czynności wyrażonej przez czasownik składowy (*component verb*).

¹⁰ W następnym podpunkcie niniejszego *Autoreferatu* (Ad.1 II) piszę o pozornie „takich samych” znaczeniach wyrażen przestrzennych.

Jeśli chodzi o pozostałe znaczenia przedrostka *pod-*, relacja wertykalności znajduje się w bezpośrednim zakresie struktury semantycznej (*within immediate scope*), podobnie jak ma to miejsce w przypadku partykuły *under*, gdyż scena, w której trajektor znajduje się niżej na osi wertykalnej niż landmark leży u podłoża wszystkich znaczeń kodowanych przez oba wyrażenia przestrzenne. Mimo iż znaczenia *pod-* i *under* są w zasadzie rozbieżne na poziomie ponadjednostkowym (*on the supraindividual level*), na poziomie podjednostkowym (*on the subindividual level*), który określany jest jako uniwersalne aspekty ucieleśnienia, można zaobserwować wiele podobieństw. Wynikają one w dużej mierze z faktu, że zarówno protoscena dla *under* jak i *pod/pod-* została poddana reanalizie poprzez skanowanie sekwencyjne (*sequential scanning*), a następnie sumaryczne (*summary scanning*), w wyniku którego trajektor porusza się w przestrzeni, tak że w rezultacie końcowy punkt na ścieżce jego ruchu znajduje się niżej niż landmark (rys. 2-28 i 3-10). W związku z tym, te same metafory prymarne (*primary metaphors*) motywują różne znaczenia obu wyrażen przestrzennych. Na przykład metafora SŁABSZY TO DÓŁ (*WEAKER IS UNDER*) stanowi podstawę znaczeń partykuły *under*, takich jak: *Defeat Sense* 'porażka', *Control Sense* 'kontrola', *Unconsciousness Sense* 'nieprzytomność', oraz następujących znaczeń prefiksu *pod-*: *Subordination/Control Sense* 'podporządkowanie/kontrola' i *Support Sense* 'poparcie'.

c) Prefiks *na-* występuje w korpusie ponad dwa razy częściej niż partykuła *on*, gdyż częstotliwość jego występowania wynosi 423 razy, natomiast częstotliwość *on* to zaledwie 176 razy. Według Langackera (1988), istnieje ścisła współzależność między częstotliwością występowania danej jednostki w języku, a jej polisemicznością: wysoka częstotliwość generuje dużą liczbę rozszerzeń podstawowego znaczenia. W związku z tym, że prefiks *na-* okazał się być najczęściej występującym prefiksem w korpusie, posiada on również największą liczbę znaczeń (tj. 8), z których prawie wszystkie są motywowane przez dwa elementy funkcjonalne: *contact* 'kontakt' i *accumulation* 'akumulacja/nagromadzenie'.

Porównując sieci semantyczne prefiksu *na-* i partykuły *on*, zaobserwowałam, że oba wyrażenia przestrzenne wyrażają zaledwie jedno takie samo znaczenie, tj. *Intended Target Sense* 'zamierzony cel'. Zarówno sieć semantyczna dla prefiksu *na-* jak i dla partykuły *on* zawiera grupę znaczeń motywowaną przez element funkcjonalny kontaktu i tworzącą grupę znaczeń, którą określam jako *Contact Cluster*. Jednakże znaczenia, które do niej należą są całkowicie rozbieżne dla *na-* i *on*. *Contact Cluster* dla *na-* zawiera następujące znaczenia: *Saturation Sense* 'saturacja', *Filling Sense* 'napelnienie', *Goal Attainment Sense* 'osiągnięcie celu' oraz *Partial Effect Sense* 'częściowy rezultat', natomiast dla *on* są to: *Discovering Sense* 'odkrycie', *Functional Actioning Sense* 'działanie zgodne z funkcją', *Addition Sense* 'dodanie' oraz *Attachment Sense* 'przymocowanie'. Ponadto, sieć semantyczna przedrostka *na-* zawiera grupę znaczeń motywowaną przez element funkcjonalny akumulacji (składającą się na *Accumulation Cluster*), natomiast sieć semantyczna dla partykuły *on* zawiera grupę znaczeń motywowaną przez element funkcjonalny widoczności (tworzącą *Visibility Cluster*).

Ogólnie rzecz biorąc, pomimo faktu, że protoscena zarówno dla *na* jak i *on* reprezentuje tę samą konfigurację trajektora i landmarka (przedstawioną odpowiednio na rys. 3-15 i 2-30), która jest następnie poddana takiej samej reanalizie (jak pokazują rys. 3-16 i 2-35), analiza zebranego materiału wykazuje spore rozbieżności pomiędzy sieciami semantycznymi obu badanych wyrażeń przestrzennych. Można wysnuć wniosek, iż są one wynikiem różnic w rozwoju diachronicznym obu wyrażeń przestrzennych, który z kolei jest najprawdopodobniej rezultatem odmienności na poziomie indywidualnym (*individual level*).¹¹ Należy przez to rozumieć, że indywidualni użytkownicy języka, dysponujący różnymi systemami kognitywnymi i posługujący się różnymi sposobami konstruowania sceny profilowali różne elementy tej samej konfiguracji przestrzennej, co doprowadziło do wyłonienia się różnych metafor prymarnych i w konsekwencji także różnych metaforycznych rozszerzeń znaczenia.

Pozostałe wyrażenia przestrzenne, które zostały opisane w monografii, tj. polskie przedrostki *w-*, *wz-*, *z-* oraz angielskie partykuły *up* 'w górę' i *down* 'w dół' charakteryzują się znacznym stopniem asymetrii na wielu płaszczyznach. Po pierwsze, zarówno prefiks *w-* jak i prefiks *z-* mogą kodować odpowiednio ruch 'w górę' oraz ruch 'w dół', jednak należy pamiętać o tym, że nie są to ich podstawowe znaczenia, gdyż są one rezultatem reanalizy protosceny dla przyimka *w* i *z*. Jeśli chodzi natomiast o *up* i *down*, podstawowe znaczenia obu tych wyrażeń przestrzennych to 'w górę' i 'w dół'. Po drugie, prefiksy *w-* i *z-*, profilujące ruch góra-dół wzdłuż osi wertykalnej, motywują stosunkowo niewiele znaczeń nieprzestrzennych, podczas gdy – jak wykazała przeprowadzona przeze mnie analiza – zarówno *up* jak i *down* wyrażają znaczącą liczbę znaczeń abstrakcyjnych. Partykuła *up* ma 13 znaczeń nieprzestrzennych, motywowanych przez element funkcjonalny, który określam jako *increase in accessibility/visibility* 'wzrost dostępności/widoczności' oraz 3 znaczenia nieprzestrzenne motywowane przez element funkcjonalny, który określam jako *decrease in accessibility/visibility* 'zmniejszenie dostępności/widoczności'. Z kolei partykuła *down* ma w sumie 9 znaczeń nieprzestrzennych, z których 8 motywowanych jest przez element funkcjonalny *decrease in accessibility/visibility* a 1 znaczenie, tj. *Permanence Sense* 'trwałość' przez element funkcjonalny *increase in accessibility/visibility*. Należy podkreślić, że oba ww. elementy funkcjonalne wynikają z położenia końcowego punktu trajektorii (*goal*) względem punktu obserwacji (*vantage point*), w którym znajduje się konceptualizator. Lokalizacja punktu obserwacji w przestrzeni nie jest stała i może również przemieszczać się wzdłuż osi wertykalnej góra-dół. Kolejną różnicą charakteryzującą tę grupę wyrażeń przestrzennych jest fakt, iż prefiks *wz-* profilujący ruch trajektora w górę jest jedynym prefiksem w zgromadzonym korpusie, któremu nie odpowiada żaden pokrewny mu przyimek.

Mimo licznych rozbieżności, analiza wykazała, że ww. wyrażenia przestrzenne profilują niektóre te same relacje nieprzestrzenne, gdyż konceptualizują te same metafory prymarne:

¹¹ Według Kövecsesa (2017a) na poziomie indywidualnym mamy do czynienia z użyciem języka w szerokim kontekście (*contextualised linguistic usage*).

WIĘCEJ TO GÓRA (MORE IS UP), MNIEJ TO DÓŁ (LESS IS DOWN), oraz ZNISZCZENIE/WYCZERPANIE TO DÓŁ (DESTRUCTION/EXHAUSTION IS DOWN). I tak na przykład zarówno *up* jak i *wz-* wyrażają 'zwiększenie ilości' (*More Sense*), natomiast *z-* oraz *down* wyrażają 'zmniejszenie ilości' (*Less Sense*), oraz 'zniszczenie' i 'wyczerpanie' (*z-* występuje w znaczeniu 'wyczerpanie' *Exhaustion Sense*, natomiast *down* w znaczeniu 'zniszczenie' *Destruction Sense*).

II. Zarówno analiza angielskich jak i polskich czasowników złożonych wykazała, że niektóre partykuły i prefiksy wyrażają pozornie „te same” – ale w istocie różniące się – znaczenia. Na przykład znaczenie, które określam jako *Control Sense* 'kontrola' jest kodowane przez wszystkie cztery partykuły, z wyjątkiem *up*. Jednak każda z partykuł uwypukla inny aspekt kontroli, co wynika z różnic między protoscenami przedstawiającymi podstawowe znaczenia pokrewnych im przymków. Podczas gdy w relacji kontroli konstruowanej przez *over*, trajektor reprezentuje jednostkę kontrolującą, a landmark jednostkę kontrolowaną, w przypadku *under* role są odwrócone, tj. landmark jest jednostką kontrolowaną, natomiast trajektor kontrolującą. Partykuła *on* przypisuje rolę kontrolującego trajektorowi, natomiast kontrolowanego landmarkowi, tak samo jak *over*, jednak źródłem kontroli jest tutaj nie wzajemna bliskość trajektora i landmarka (jak w przypadku *over*), ale kontakt między nimi. Jeśli chodzi o partykułę *down*, to konstruuje ona relację kontroli poprzez uwypuklenie jej społecznego aspektu, gdyż konceptualizuje bycie kontrolowanym jako przemieszczanie się w dół drabiny społecznej w myśl metafory NISKI STATUS TO DÓŁ (LOW STATUS IS DOWN).

Przykładami polskich prefiksów o „tych samych” znaczeniach mogą być prefiks *nad-*, *pod-* i *na-*, które określają 'częściowe wykonanie czynności' (*Partial Effect Sense*) i występują w takich czasownikach jak *nadpalić*, *podgotować* i *naciąć*. Jednak jak wykazała analiza przeprowadzona w rozdziale trzecim, każdy z ww. prefiksów uwypukla inny aspekt konstruowanej przez siebie sceny. I tak prefiks *nad-* profiluje nie tylko częściowe wykonanie czynności, ale również kierunek, z którego postępuje czynność wykonywana przez agensa, tj. z góry. W przypadku prefiksu *pod-* częściowe wykonanie czynności postępuje z dołu. Z kolei prefiks *na-* profiluje osiągnięcie częściowego rezultatu wykonywanej czynności poprzez kontakt trajektora z landmarkiem, w wyniku którego zostaje naruszona powierzchnia tego drugiego.

Zjawisko to opisuje Evans (2015: 101) jako polisemię inter-leksykalną (*inter-lexical polysemy*), która zachodzi gdy różne wyrażenia mają „te same znaczenia ogólne” [tłumaczenie własne], czyli kodują te same pojęcia leksykalne (*lexical concepts*), a te z kolei przejawiają różne gramatyczne oraz leksykalne tendencje selekcyjne (*grammatical and lexical selectional tendencies*). Należy przez to rozumieć, że polisemiczne wyrażenia (w opisywanym przypadku przestrzenne) łączą się z innymi argumentami gramatycznymi lub/oraz leksykalnymi. W przypadku prefiksów profilujących 'częściowe wykonanie czynności' można stwierdzić, że *nad-* często łączy się z czasownikami, które w wyniku procesu kompozycji (*composition*) aktywują ramę RUCH Z GÓRY,

pod- występuje z czasownikami, które aktywują ramę RUCH Z DOŁU, natomiast *na-* z tymi które aktywują ramę KONTAKT Z POWIERZCHNIĄ.

III. Konstrukcja siłowo-dynamicznej relacji między trajektorem i landmarkiem jest zakodowana za pomocą innych środków morfologicznych w języku polskim niż w języku angielskim. W czasownikach prefiksalnych element zależny funkcjonuje jako morfem związany (*bound morpheme*), który poprzedza element autonomiczny, czyli czasownik. Natomiast w czasownikach frazowych element zależny jest morfemem swobodnym (*free morpheme*) i występuje po czasowniku. Analiza wyrażen przestrzennych w dwóch typologicznie różnych językach, tj. polskim i angielskim, wykazała, iż syntagmatyczne relacje między elementem autonomicznym (czasownikiem) oraz zależnym (prefiksem/partykułą) wpływają znacząco na konstrukcję sceny w obu językach, będących przedmiotem badania.

I tak, wyżej opisane różnice rzutują na wynik procesu kompozycji (*composition*), który aktywuje różne ramy (*frames*) i domeny (*domains*).¹² Angielskie czasowniki frazowe, które składają się z dwóch morfemów swobodnych, tj., czasownika i partykuły, charakteryzują się wyższym stopniem analizywalności (*analysability*) i, co się z tym łączy, również większą wyrazistością (*salience*) swoich części składowych (*components*). W związku z tym, procesy konceptualizowane przez czasownik i relacje konceptualizowane przez partykułę są mocniej wyróżnione (*prominent*) niż ma to miejsce w przypadku czasowników prefiksalnych. Egzemplifikacją tego zjawiska może być porównanie czasownika *think up* i jego polskiego odpowiednika *wymyślić*. Podczas gdy rama MYŚLENIE jest aktywowana przez angielski czasownik złożony, w polskim czasowniku złożonym może być ona słabo aktywowana albo usunięta na dalszy plan. Na przykład, w znaczeniu czasownika *wymyślać* 'uroić coś sobie' (SJP PWN) rama MYŚLENIE jest jedynie nieznacznie aktywowana, gdyż uważa się, że, rojąc coś sobie, agens angażuje się jedynie marginalnie w proces świadomego myślenia. Kolejnym znaczeniem czasownika *wymyślać* jest 'obrzucać kogoś obelgami' – w tym przypadku rama MYŚLENIE nie jest aktywowana, gdyż czasownik profiluje nie proces myślenia tylko słownej napaści na pacjensa.

Jak pokazują powyższe przykłady, polskie czasowniki prefiksalne charakteryzują się niższym stopniem analizywalności i mniejszą wyrazistością swoich komponentów z uwagi na to, że element zależny (prefiks) i element autonomiczny (czasownik) są zintegrowane na poziomie fonologicznym, co pociąga za sobą również integrację semantyczną. Zjawisko to można potraktować jako następstwo diagramatycznej zasady ikoniczności (Tabakowska 2007), wedle której forma danego wyrażenia stanowi odzwierciedlenie jego znaczenia. Jedną z zasad diagramatycznej ikoniczności, zasada bliskości (*principle of proximity*), głosi, iż te części składowe danego wyrażenia, które są bliskie względem siebie na płaszczyźnie konceptualnej, występują

¹² Zjawisko to opisuję szczegółowo w rozdziale 3.6.

również blisko siebie w języku, co z kolei prowadzi do ich integracji konceptualnej, w wyniku której pojęcia przez nie profilowane ulegają scaleniu.

Jak już wspomniałam, polskie czasowniki prefiksalne oraz angielskie czasowniki frazowe różnią się również względem siebie jeśli chodzi o kolejność występowania wyrażenia przestrzennego, tj. prefiksu lub partykuły i czasownika. Ów aspekt syntagmatycznej organizacji obu elementów ma wpływ na konstrukcję sceny przez czasowniki złożone w obu językach, która może zostać opisana poprzez odwołanie się do innego rodzaju diagramatycznej zasady ikoniczności, tj. zasady sekwencyjności (*principle of sequentiality*). Zgodnie z zasadą sekwencyjności kolejność elementów, składających się na dane wyrażenie złożone jest odzwierciedleniem stopnia ich wyróżnienia (*prominence*) (Dirven i Radden 2001). Tabakowska (2007: 411), cytując Bolingera (1977) stwierdza, że element „któremu poświęcamy najwięcej uwagi (w naszym umyśle) pojawia się jako pierwszy” [tłumaczenie własne] w naszej wypowiedzi.

W związku z tym, ścieżka ruchu kodowana przez prefiksy, które występują jako pierwszy element w polskich czasownikach prefiksalnych jest bardziej wyrazista niż ta kodowana przez partykuły w angielskich czasownikach frazowych, które występują jako drugi element (po czasowniku). Zjawisko to ma duży wpływ na model polisemii czasowników złożonych w obu językach. W rozdziale 3.6. (przykład (87), str. 356) porównuję znaczenia czasownika *fall on* ze znaczeniami jego polskiego odpowiednika, czyli czasownika *napaść* (*na kogoś*). Podczas gdy we wszystkich znaczeniach czasownika *fall on* rama SPADANIE jest silnie aktywowana, w przypadku opisywanych znaczeń czasownika *napadać* jest ona przesunięta na drugi plan. W zamian, wyraźna jest ścieżka ruchu, kodowana przez prefiks, na końcu której znajduje się punkt gdzie trajektor wchodzi w kontakt z landmarkiem. W rezultacie, czasownik *fall on* we wszystkich swoich znaczeniach profiluje proces który jest nagły i przypadkowy, tak jak czynność wyrażana przez czasownik *fall*, natomiast czasownik *napadać* profiluje dynamiczny kontakt trajektora z landmarkiem.

Ad. 2

Wykorzystanie autentycznego materiału językowego w przeprowadzonej przeze mnie analizie wykazało potrzebę weryfikacji roli elementu funkcjonalnego w procesie kształtowania się abstrakcyjnych znaczeń wyrażen przestrzennych. W podrozdziale 1.3 i w sekcji *Conclusions* formułuję wniosek, że przypisanie tylko jednego elementu funkcjonalnego protoscenie (jak proponują Tyler i Evans (2003)) prowadzi do niepełnego opisu sieci znaczeń wyrażen przestrzennych. Na przykład, Tyler i Evans (2003) wyróżniają jeden element funkcjonalny dla partykuły *up*, który określają jako ‘pozytywna wertykalność’ (*positive verticality*). W związku z tym, nie uwzględniają w swojej analizie negatywnych znaczeń, takich jak *Disrupting/Damaging Sense* ‘zaburzenie/zepsucie’, *Rejecting/Surrendering Sense* ‘odrzućcie/poddanie’ oraz *Completion (by depletion) Sense* ‘zakończenie przez wyczerpanie środków’, które są wynikiem reanalizy protosceny i przypisania im nacechowanego negatywnie elementu funkcjonalnego, tj.

decrease in accessibility/visibility (znaczenia te opisuję w rozdziale 2.3.5). Z moich badań jasno wynika, że zarówno zmiana w konfiguracji przestrzennej między trajektorem i landmarkiem, jak i zmiana w samej konstrukcji sceny przy zachowaniu tej samej konfiguracji przestrzennej pociągają za sobą wyłonienie się innego elementu funkcjonalnego niż ten przypisywany protoscenie. W związku z tym, pełny opis znaczeń wyrażen przestrzennych jest często niemożliwy bez odwołania się do kilku elementów funkcjonalnych.

Z drugiej strony, w analizowanym przeze mnie korpusie dla niektórych wyrażen przestrzennych, takich jak np. *over*, *nad-* i *pod-* element funkcjonalny okazał się odgrywać marginalną rolę w kształtowaniu się ich sieci znaczeń. Moim zdaniem, wynika to z ilości i rodzaju przekształceń protosceny. Na przykład protoscena dla *over* została poddana wielu przekształceniom, które konceptualizują albo odcinek trajektorii A-B-C, albo jeden punkt będący jej częścią. Natomiast protoscena zarówno dla *nad-* jak i *pod-* uległa tak gruntownemu przekształceniu, że relacja wertykalności przestaje być częścią ich profilu. W obu tych przypadkach kształt trajektorii oraz położenie jej punktu docelowego (*goal*) względem landmarka mają kluczowe znaczenie w powstaniu określonej korelacji doświadczeniowej, która następnie uruchamia proces kształtowania się znaczeń nieprzestrzennych.

Moje badania potwierdzają więc tezę Langackera (2010), według której znaczenia wyrażen przestrzennych są złożone i ich opis musi uwzględniać zarówno konfigurację przestrzenną jak i element funkcjonalny.

Ad. 3

Mimo iż korelacja doświadczeniowa odgrywa niezwykle istotną rolę w kształtowaniu się nowych znaczeń wyrażen przestrzennych, należy mocno podkreślić, iż stanowi ona zaledwie początkowy etap tego procesu, którego idealizacyjny model zaproponowałam w rozdziale 1.3.1 i który przedstawiam pokrótce poniżej.

Mechanizm powstawania polisemii jest uruchamiany gdy konceptualizator zauważa, że w określonym kontekście dane wyrażenie ma dwa znaczenia. Pierwsze z nich to znaczenie przestrzenne (określane często jako obiektywne), wyrażające położenie materialnych bytów lub ich ruch względem siebie w przestrzeni. Drugie znaczenie (nazywane też subiektywnym) można określić jako skojarzenie danej relacji przestrzennej z relacją nieprzestrzenną (tj. określonym ludzkim doświadczeniem). Na przykład, przyimek *pod* w zdaniu: [...] *[M]iał najdłuższe nogi, więc poruszanie przychodziło mu najłatwiej, ale i tak ugiął się pod ciężarem plecaka [...]*(NKJP) implikuje kontrolę swobody ruchów trajektora (agensa) przez landmark (*ciężar plecaka*). Tego rodzaju skojarzenie pomiędzy relacją przestrzenną ('bycie poniżej') a nieprzestrzenną ('sprawowanie kontroli') jest określany mianem korelacji doświadczeniowej (*experiential correlation*). Tyler i Evans (2003) stwierdzają lakonicznie, iż jeśli tego rodzaju korelacja pojęciowa zachodzi dostatecznie często (w umyśle konceptualizatora), to prowadzi ona do

konstruowania relacji nieprzestrzennej w kategoriach relacji przestrzennej, czyli rozszerzenia znaczenia wyrażenia przestrzennego. Takie wytłumaczenie jest moim zdaniem zbyt ogólne.

W rozdziale 1.3.1 przedstawiam model procesu rozszerzenia znaczenia wyrażen przestrzennych. Proponuję, iż składa się z następujących etapów: gdy w odpowiednim kontekście zachodzi określona korelacja pojęciowa, implikatura aktywowana przez kontekst przechodzi przez pierwszą fazę pragmatycznego wzmocnienia (*pragmatic strengthening*), w wyniku którego konceptualizator uświadamia sobie, że dane wyrażenie przestrzenne ma dwa znaczenia – przestrzenne, oraz nieprzestrzenne, aktywowane przez kontekst (Cole 1975). Ponieważ w procesie konceptualizacji określonej sceny konceptualizator doświadcza równocześnie dwóch rodzajów relacji: przestrzennej oraz nieprzestrzennej, są one częścią tej samej ramy. Następnie profil wyrażenia zostaje metonimicznie przesunięty w obrębie danej ramy (Kövecses 2013). W rezultacie, relacja przestrzenna usuwa się na dalszy plan, natomiast na pierwszy plan wysuwa się relacja nieprzestrzenna (np. 'sprawowanie kontroli'). Kiedy w procesie schematyzacji nieprzestrzenne doświadczenie ulega oddzieleniu od domeny PRZESTRZEŃ, może być konstruowane metaforycznie poprzez odwzorowanie międzydomenowe (*cross-domain mapping*). Aby znaczenie metaforyczne trafiło na stałe do sieci semantycznej danej jednostki morfologicznej lub leksykalnej musi przejść drugą fazę pragmatycznego wzmocnienia (Cole 1975), w wyniku którego (przeciętny) użytkownik języka przestaje dostrzegać związek pomiędzy nowym metaforycznym znaczeniem a podstawowym znaczeniem przestrzennym.

Ad. 4

Polisemii wyrażen przestrzennych nie można wytłumaczyć odwołując się jedynie do zjawiska korelacji doświadczeniowej. Ponieważ wyrażenia przestrzenne konceptualizują relacje, ich profil jest ściśle uzależniony od sposobu konstrukcji sceny, a ten jest z kolei zdeterminowany przez różnorakie mechanizmy konceptualne, takie jak np. uwypuklenie (*foregrounding*) oraz przesunięcie na drugi plan (*backgrounding*), które odpowiadają za przesunięcie profilu w obrębie sceny. Z kolei skanowanie sekwencyjne oraz skanowanie holistyczne są odpowiedzialne, m.in. za przekształcenie sceny ze statycznej w dynamiczną. Oprócz ww. powszechnie występujących mechanizmów konceptualnych, należy wspomnieć również o tych, których występowanie jest ograniczone do konstrukcji sceny za pomocą niektórych tylko wyrażen przestrzennych. I tak na przykład zmiana punktu obserwacji okazuje się być kluczowa w konstrukcji sceny przez *up* i *down*, natomiast mechanizm subiektywizacji (*subjectivity*) oraz obiektywizacji (*objectivity*) odgrywają ważną rolę w kształtowaniu się sieci semantycznej dla relacji NA, wyrażanej przez *na*, *na-* i *on*.

Ad. 5

Związek między semantyką partykuł i prefiksów czasownikowych a aspektem omawiam w rozdziale 1.7 monografii oraz w artykule pt. "Between spatial domain and grammatical meaning:

the semantic content of English telic particles". Analiza angielskich oraz polskich czasowników złożonych występujących w określonym kontekście językowym potwierdziła, że na aspekt wpływa zarówno językowy jak i poza-językowy kontekst (Tabakowska 2001b; Croft 2012). Według Dahla (1985: 26-27), aspekt nie jest cechą samego czasownika, który ma jedynie pewien potencjał aspektowy ("*aspectual potential*"), ale jest wynikiem określonej konstrukcji sceny zakodowanej za pomocą środków morfologicznych oraz konstrukcji składniowych. Z tego względu, analiza aspektu nie może ograniczać się do samego czasownika, ale musi uwzględniać wiele różnych czynników, takich jak np. rodzaj argumentów czasownika i wyrażen przyimkowych czy też przypadek w którym występuje dopełnienie czasownika (w językach flekcyjnych, takich jak np. język polski).

Zatem w rozdziale 1.7 podejmuję próbę holistycznego spojrzenia na zjawisko aspektu. W języku angielskim koncentruję się głównie na teliczności (*telicity*) ponieważ trzy z pięciu badanych partykuł, tj. *up*, *down* oraz *over* mogą wyrażać ten aspekt. Według definicji Crofta (2012) teliczność to osiągnięcie celu, rozumianego jako punkt końcowy danej czynności. Tak jak i każdy inny rodzaj aspektu teliczność zależy od konceptualizatora, który wybiera zarówno sposób postrzegania danej sytuacji jak i jej wyrażenia w formie językowej. Na przykład, teliczność może być zakodowana w języku za pomocą partykuły telicznej pod warunkiem, że łączy się ona z czasownikami oznaczającymi 'zwiększenie' (*incremental theme verbs*) (Krifka 1989; Dowty 1991). Czasowniki te łączą się z dopełnieniami, reprezentującymi byty fizyczne (takimi jak na przykład jabłko) podzielne na części, które odwzorowują poszczególne etapy czynności określanej przez czasownik (np. czynność jedzenia jabłka jest połowicznie zakończona kiedy połowa jabłka zostanie skonsumowana). Czynność wyrażana przez orzeczenie składające się z partykuły telicznej i czasownika oznaczającego 'zwiększenie' jest teliczna, gdyż partykuła konceptualizuje cel, który znajduje się w bezpośrednim zakresie struktury semantycznej (zob. przykład (25a) w rozdziale 1.7 oraz rys. 1-13, str. 119).

Jednak, jak podkreślano już niejednokrotnie (np. Brinton 2009; Walkova 2013), nie można przypisywać efektu teliczności samemu partykułom, gdyż w wielu przypadkach użycie partykuły pozostaje bez wpływu na aspekt. Na przykład, jeśli częścią grupy orzeczenia jest wyrażenie przyimkowe, użycie partykuły, która może potencjalnie kodować teliczność, nie powoduje zmiany aspektu na teliczny (zob. przykład (26), str. 120). Dzieje się tak dlatego, że aspekt jest determinowany przez wyrażenie przyimkowe, które konceptualizuje cel (*into the house*) lub ścieżkę (*towards the house*). W pierwszym przypadku mamy do czynienia z telicznością, natomiast w drugim z atelicznością.

Również konturowanie (*bounding*) argumentów czasownika i ścieżki ruchu ma bezpośredni wpływ na (a)teliczność. Jeśli chodzi o pierwszy typ konturowania, to w przypadku gdy rzeczownik jest słabo wykonturowany, przez co należy rozumieć, iż jego kontury znajdują się w maksymalnym zakresie struktury semantycznej (*within maximal scope*) czynność jest konstruowana jako ateliczna (rys. 1-14b). Natomiast jeśli kontury zewnętrzne rzeczownika

znajdują się w bezpośrednim zakresie struktury semantycznej (*within immediate scope*), czynność ma charakter teliczny (zob. rys. 1-14a). Co do ścieżki ruchu, to może ona być konturowana za pomocą wyrażenia określającego długość trajektorii (*measure phrase*), wyrażenia przyimkowego określającego cel, lub samego czasownika, pod warunkiem, że profiluje on osiągnięcie celu, nie fazę środkową danej czynności. Jeśli ścieżka ruchu ma wyraźne kontury zewnętrzne, które znajdują się w bezpośrednim zakresie struktury semantycznej, czynność jest postrzegana jako teliczna (zob. rys. 1-16).

Ponieważ w języku polskim, podobnie jak we wszystkich językach słowiańskich, aspekt jest zjawiskiem niezwykle złożonym, a w badanej próbie prefiksów żaden rodzaj aspektu nie jest dominujący, w rozdziale 1.7 opisuję jedynie pokrótce zależność pomiędzy aspektem a konstrukcją sceny w celu zasygnalizowania złożoności opisywanego zjawiska. Jak zauważyła już Tabakowska (2001b), ogromną rolę w konstrukcji aspektu w języku polskim odgrywa użycie dopełnienia czasownika w określonym przypadku. Podczas gdy rzeczownik w bierniku profiluje całą masę referencyjną (*referential mass*) (Langacker 1991), rzeczownik w dopełniaczu profiluje jedynie jej część. W związku z tym, referent rzeczownika w bierniku jest wyraźnie wykonturowany, co oznacza, iż jego kontury znajdują się w bezpośrednim zakresie struktury semantycznej (np. *nalać wodę*, przykład (33a), str. 125 w monografii). Natomiast referent rzeczownika w dopełniaczu jest słabo wykonturowany, gdyż jego zewnętrzne kontury znajdują się w maksymalnym zakresie struktury semantycznej (np. *nalać wody*, przykład (33b), str. 125). W związku z tym, tylko czasownik z biernikiem konceptualizuje czynność, której cel został osiągnięty.

W świetle powyższego, rzetelny opis aspektu powinien obejmować analizę każdego czasownika w kontekście rozumianym, m.in. jako szereg konstrukcji składniowych, w których ów czasownik może występować i które determinują kategorie aspektowe. Duży rozmiar korpusu czyni takie badanie fizycznie niemożliwym; i z tego względu w monografii nie zajmuję się szczegółowo aspektem.

Motywacją konceptualną teliczności oraz związkiem pomiędzy telicznością i skalarnością zajmuję się w artykule pt. "Between spatial domain and grammatical meaning: the semantic content of English telic particles", który jest rozszerzoną i uzupełnioną wersją referatu przedstawionego na konferencji PTJK w Poznaniu w 2018 roku pod tym samym tytułem. W pierwszej części publikacji pokazuję związek między telicznością a skalarnością w celu wyodrębnienia tych konstrukcji (zawierających czasownik i partykułę), w których teliczność jest zdeterminowana tylko i wyłącznie przez partykułę, a nie przez inne elementy zdania.

Rappaport Hovav (2008) wyróżnia trzy typy skali: 'właściwości' (*property scales*), 'ścieżki' (*path scales*) oraz 'wielkości/stopnia' (*volume/extent scales*). Orzeczenie jest skalarne jeśli określa ukierunkowaną zmianę wzdłuż skali, która to skala może być zamknięta lub otwarta, czyli może być ograniczona przez punkt końcowy, bądź nie. W pierwszym przypadku mówimy o czynności telicznej, w drugim o atelicznej. Partykuły, które są powszechnie uznawane za

teliczne, czyli *up, down, off, over* i *away* determinują aspekt teliczny tylko kiedy występują w orzeczeniu, które koduje skalę wielkości. Jeśli partykuła występuje w orzeczeniu kodującym inny rodzaj skali pełni w nim jedynie funkcję superlatywną (*superlative function*) (Hampe 2002), czyli uwypukla, a nie narzuca aspekt teliczny.

W drugiej części artykułu przeprowadzam analizę pięciu partykuł telicznych (*up, down, out, off* i *away*), które łączą się czasownikiem *burn*, kodującym skalę wielkości/stopnia. Wykorzystując dane korpusowe (*British National Corpus*) oraz leksykograficzne (*Oxford English Dictionary*) wykazuję, iż każda z partykuł konstruuje teliczność jako osiągnięcie CELU (GOAL) w schemacie ZRÓDŁO-ŚCIEŻKA-CEL (SOURCE-PATH-GOAL). Różnice konceptualne w kodowaniu zakończenia procesu palenia wynikają z topologicznych cech ścieżki konstruowanej przez każdą z partykuł. I tak na przykład *up* profiluje szybkość procesu palenia i jego intensywność, *down* uwypukla zniszczenie i zmniejszenie ilości, *out* wyczerpanie środków, *off* usunięcie poprzez oddzielenie, natomiast *away* zniknięcie z pola widzenia.

KREATYWNOŚĆ MORFOLOGICZNA W JĘZYKU POLSKIM ORAZ ANGIELSKIM

Cykl ten obejmuje:

- 5 artykułów:

E. Konieczna. 2011b. "Polish onomastic derivatives in the contemporary political discourse in the light of internationalization of Slavic languages" [w:] *Zeitschrift für Slavistik*. Berlin: Akademie Verlag GmbH. 97-107.

E. Konieczna. 2012b. "Analogical modelling and paradigmatic word formation as attention-seeking devices" – artykuł dostępny na stronie internetowej MMM. (http://imgd.philology.upatras.gr/el/research/downloads/MMM8_Proceedings.pdf.166-189.)

E. Konieczna. 2012c. "Morphological productivity and creativity in a politically correct language: a case study of lexical innovation" [w:] *The Bulletin of the Transilvania University of Brasov* VOL. 5 (54) No. 2 – 2012. 9-17.

E. Konieczna. 2013. "Analogy in word formation" [w:] *Studia Anglica Resoviensia* 10. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 15-26.

E. Konieczna. 2015b. "Lexical innovation: a result of the accommodation process" [w:] *SKASE* volume 12 - 2015 No. 3. 331-353.

- 8 rozdziałów w monografiach wieloautorskich:

E. Konieczna. 2009a. "De-obscuring the language: folk etymology in modern Polish and English" [w:] M. Górecka-Smolińska, G.A. Kleparski, A. Włodarczyk-Stachurska (red.) *Galicja studies in English*. Chełm: Wydawnictwo TAWA. 71-79.

- E. Konieczna. 2009b. "Why does obamaphilia win out over the love for Barack Obama? A few remarks on nonce-formations and neologisms in Polish and English-language Mass-media" [w:] . G.A. Kleparski, E. Rokosz-Piejko, A. Uberman (red) *Galicia English teachings: old pitfalls, changing attitudes and new vistas*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 67-77.
- E. Konieczna. 2012a. "Lexical blending in Polish: the result of the internationalisation of Slavic languages" [w:] P.J.L. Arnaud, F. Maniez, V. Renner (red.) *Crosslinguistic perspectives on lexical blending*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 51-73.
- E. Konieczna. 2014a. "Compounds and blends as wordplay" [w:] G.A. Kleparski, E. Konieczna, B. Kopecka (red.) *The Subcarpathian studies in English language, literature and culture. Volume 1 linguistics*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 257-269.
- E. Konieczna. 2014b. "Paradigmatic word formation" [w:] M. Górecka-Smolińska, G.A. Kleparski, J. Wesół (red.) *Galicia studies in English*. Chełm: Wydawnictwo TAWA. 57-68.
- E. Konieczna. 2014c. "Morphological humour in short stories of Stanisław Lem" [w:] G.A. Kleparski, R. Oliwa (red.) *Podkarpackie forum filologiczne. Seria: językoznawstwo*. 155-166.
- E. Konieczna. 2014d. "Creative coinages formed by analogy: analogical extension and analogical rule breaking" [w:] E. Konieczna, A. Uberman (red.) *Text. Sentence. Word*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 67 - 79.
- E. Konieczna. 2015a. "The model of morphosemantic patterns in the description of the architecture of the Polish lexicon" [w:] M. Bloch-Trojnar, K. Drabikowska, A. Malicka-Kleparska (red.) *Concepts and structures. Studies in semantics and morphology*. Lublin: Wydawnictwo KUL. 83-102.
- 9 wystąpień konferencyjnych, z których większość została opublikowana (referaty oznaczone numerami 2-10 w punkcie II.7 w *Wykazie osiągnięć*)

Omówienie ww. cyklu, jego celu naukowego i osiągniętych wyników

Cykl obejmuje publikacje oraz referaty konferencyjne, które powstały w oparciu o samodzielnie zgromadzony przeze mnie korpus obejmujący neologizmy oraz okazjonalizmy zaczerpnięte z różnorodnych źródeł, takich jak środki masowego przekazu, tj. gazety (*The Times, The Independent, The Guardian, Polityka, Newsweek Polska, Gazeta Wyborcza, Rzeczpospolita*) i kanały telewizyjne (*TVP1, TVP2, TVN*), strony internetowe poświęcone neologizmom i okazjonalizmom (np. <https://neologisms.rice.edu/>, <http://www.americandialect.org>, <http://blog.oup.com/category/word-of-the-year-reference/>, <http://www.wordspy.com>, <http://www.worldwidewords.org/>, słowniki języka potocznego (np. Bańko 2000; Czeszewski 2001; Anusiewicz 2006)¹³ oraz słowniki neologizmów oraz okazjonalizmów (np. Algeo 1991; Tulloch (red.) 1991; Czeszewski 2001; Smólkowa (red.) 2004/2005).¹⁴

¹³ Pełne dane bibliograficzne tych pozycji są podane w publikacji Konieczna (2012a).

¹⁴ Zob. np. Konieczna (2011b, 2012a).

Cele badawcze cyklu:

1. Zbadanie mechanizmów odpowiedzialnych za tworzenie ekspresyjnych neologizmów we współczesnym języku angielskim oraz polskim.
2. Wykazanie wpływu procesu internacjonalizacji na kreatywność morfologiczną w języku polskim.
3. Zbadanie roli wybranych operacji kognitywnych w procesie tworzenia nowych leksemów.

Omówienie wyników:

Ad. 1

Wyniki swoich badań opublikowałam w artykułach: Konieczna (2011b, 2012b, 2012c, 2013), oraz w rozdziałach w tomach zbiorowych: Konieczna (2009b, 2012a, 2014a, 2014b, 2014c, 2014d). Przedstawiłam je również na ośmiu konferencjach krajowych oraz zagranicznych (pozycje nr 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, p. II.7 w *Wykazie osiągnięć*). Analizując zebrany materiał wykazałam, iż można wyodrębnić następujące mechanizmy wykorzystywane przez użytkowników języka w procesie tworzenia ekspresyjnych neologizmów oraz okazjonalizmów w języku angielskim oraz polskim: eponimia (*eponimy*), modelowanie analogiczne (*analogical modelling*), słowotwórstwo paradygmatyczne (*paradigmatic word formation*), oraz alienacja (*alienation*). Omawiam je pokrótce poniżej.

- W swoich badaniach nad eponimią korzystam z definicji Turbana (1988), który określa ją jako proces, w wyniku którego nazwy własne przechodzą proces rozszerzenia znaczenia i ich referentem nie jest już konkretna osoba, ale inni ludzie czy zjawiska, reprezentujące cechy tej osoby. W polskojęzycznym oraz anglojęzycznym dyskursie prasowym leksemy powstałe w wyniku eponimii (np. *falandyzacja, kaczoide, lepperiada, tuskizacja, Bushism*) często służą jako narzędzie walki politycznej lub są wykorzystywane w krytyce przeciwników politycznych (Konieczna 2009b, 2011b).
- Proces, który definiuję jako modelowanie analogiczne oparty jest na indywidualnych leksemach, które służą jako modele do tworzenia nowych słów.¹⁵ W swoich badaniach wyróżniam trzy typy modelowania analogicznego: słowotwórstwo paronimiczne (*paronymic word formation*), analogiczne łamanie reguł (*analogical rule breaking*) oraz analogiczne rozszerzenie w wyniku morfologicznej reinterpretacji (*analogical extension resulting from morphological reinterpretation*):

¹⁵ Booij (2010) nie wyklucza, że analogia może doprowadzić do wyabstrahowania schematu, który następnie staje się zasadą słowotwórczą.

- a. Słowotwórstwo paronimiczne określam jako proces motywowany przez *paronimię*, czyli fonetyczne podobieństwo do leksemu, który służy jako model. Wyodrębniam dwa procesy reprezentujące tę kategorię: 1. kontaminacja leksykalna motywowana analogicznie (*analogically modelled blending*) 2. analogia fonetyczna (*phonetic analogy*). Jeśli chodzi o pierwsze zjawisko, to polega ono na tworzeniu nowych leksemów w procesie kontaminacji leksykalnej poprzez modelowanie ich na jednym z tzw. słów źródłowych (*source words*). Egzemplifikacją tego procesu może być, np. *shuicide* 'samobójczy zamach terrorystyczny za pomocą bomby schowanej w bucie' < *shoe* + *suicide*, czy *sofalise* 'utrzymywanie kontaktów ze znajomymi z serwisów społecznościowych, nie wychodząc z domu' < *sofa* + *socialise*. Podobnie, analogia fonetyczna polega na modelowaniu nowego leksemu na tym już istniejącym; jednak brak tu fuzji semantycznej, która jest nieodłączną częścią kontaminacji leksykalnej. Przykładem analogii fonetycznej może być słowo *freegan* 'osoba korzystająca z wyrzuconej żywności i ubrań', modelowane na *vegan* 'weganin'.
- b. Analogiczne łamanie reguł definiuję jako niekanoniczne (czyli niezgodne z regułami morfologicznymi) użycie danego afiksu w szeregu różnych derywatów, np. użycie agentywnego sufiksu *-er* (łączonego się według zasad słowotwórstwa z czasownikami) z rzeczownikami (*truther* 'osoba kwestionująca oficjalne wytłumaczenie zamachów z 11.09.2001 roku'), oraz liczebnikami (*99er* 'osoba, która wykorzystwała wszystkie możliwe zasiłki dla bezrobotnych w USA').
- c. Rozszerzenie poprzez analogię w wyniku morfologicznej reinterpretacji znaczenia polega na wyabstrahowaniu nowego morfemu z monomorfemicznej jednostki leksykalnej, przypisanie mu nowego znaczenia i użycie go w nowych derywatach. Przykładem tego zjawiska może być wyabstrahowanie morfemu *-o* ze słowa *typo*, przypisanie mu znaczenia 'błąd wynikający z niewłaściwego użycia sprzętu komputerowego' i utworzenie za jego pomocą słów takich jak *speako*, *thumbo*, *mouso*, *scanno*.
- Słowotwórstwo paradygmatyczne definiowane jest jako derywacja leksemu z innej złożonej jednostki leksykalnej, będącej częścią określonego paradygmatu derywacyjnego (Booij 2010). Analiza zgromadzonego materiału wykazała, iż bardzo częstym zjawiskiem jest tworzenie nowych złożeń (*compounds*) ze złożeń już istniejących poprzez wymianę jednego członu. W ten sposób powstały złożenia, takie jak *bitcom* 'krótki sitcom, dostępny w internecie', *zitcom* 'sitcom dla nastolatków', *slackcom* 'sitcom, którego bohaterami są osoby leniwe', modelowane na wyrazie złożonym *sitcom*.
 - Alienacja, czyli zmiana pisowni i brzmienia wyrazu bez zmiany jego znaczenia (Ronneberger-Sibold 2010), jest stosowana w publikacjach charakteryzujących się polityczną poprawnością. W analizowanym przeze mnie korpusie celem alienacji jest sprzeciw wobec dyskryminacji kobiet na poziomie ekspresji językowej. Przykładem alienacji jest grupa leksemów, takich jak

wimmin, wimyn, womban, womon, womyn, z których każdy jest przekształceniem słowa *woman*.

Analiza zgromadzonego korpusu wykazała, że neologizmy oraz okazjonalizmy często pełnią funkcję ekspresyjną i są używane w celu wywołania efektu humorystycznego (np. Konieczna 2014a, 2014c) lub/i przyciągnięcia uwagi czytelnika, bądź też słuchacza.¹⁶

Ad. 2

Internacjonalizacją języków słowiańskich i wpływem tego zjawiska na kreatywność morfologiczną w języku polskim zajmuję się w dwóch publikacjach (2011b, 2012a), oraz opisuję je w jednym referacie konferencyjnym (pozycja nr 3, p. II.7 w *Wykazie osiągnięć*). Proces internacjonalizacji, jak zauważa Waszakowa (2005) oraz Bosak (1999), rozpoczął się w latach sześćdziesiątych dwudziestego wieku, a przybrał znacznie na sile w latach dziewięćdziesiątych, czyli po upadku komunizmu w Europie środkowo-wschodniej. Waszakowa (2005) definiuje internacjonalizację jako wpływ innych języków na języki słowiańskie poprzez przejmowanie z nich nie tylko całych leksemów, ale również afiksów oraz tendencji słowotwórczych. Według autorki, o internacjonalizacji mówimy wtedy gdy dany proces (z wyżej wymienionych) występuje co najmniej w trzech różnych językach. Źródłem internacjonalizacji języków słowiańskich jest klasyczna greka i łacina oraz język angielski. Z greki oraz łaciny języki słowiańskie czerpią człony złożeń neoklasycznych i afiksy, natomiast wpływ języka angielskiego jest nieco bardziej złożony. Należy przez to rozumieć, iż nie ogranicza się do zapożyczeń leksykalnych ale obejmuje również tendencje słowotwórcze, które do tej pory miały marginalne znaczenie albo nie występowały wcale w językach słowiańskich. Wpływem języków klasycznych na współczesną polszczyznę zajmuję się w artykule z roku 2011 (pozycja b), natomiast wpływem języka angielskiego na współczesny język polski w rozdziale w tomie zbiorowym z roku 2012 (pozycja a).

W publikacji z 2011 roku (pozycja b) przedstawiam wyniki badań nad onomastycznymi derywatami występującymi w polskim dyskursie prasowym. Moja analiza wykazała częste użycie sufiksów oraz prefiksów obcego pochodzenia (takich jak *-izacja/-yzacja, -ista/-ysta, -izm/-yzm, -oid, -ada/-iada, -ja/-ia*, oraz *anty-, de-, re-, pre-* oraz *pro-*, wywodzących się pierwotnie z klasycznej łaciny i greki) w tworzeniu ekspresyjnych neologizmów w dyskursie prasowym.

Publikacja z roku 2012 (pozycja a), która powstała na bazie ww. referatu konferencyjnego, jest rezultatem badań prowadzonych nad stosunkowo nowym typologicznie zjawiskiem w języku polskim jakim jest kontaminacja leksykalna. W związku z tym, w publikacjach polskich językoznawców istnieją duże rozbieżności w zakresie definicji tego zjawiska jak i też stosowania w miarę chociażby jednolitej terminologii (zob. podrozdział 3). Zjawisko kontaminacji leksykalnej analizuję w kontekście rosnącej produktywności (wynikającej z wpływu języka angielskiego na język polski) dwóch procesów, które według Brdar-Szabo i Brdar (2008) są niezbędnym

¹⁶ Lipka (1987, 2000) określa tego typu procesy mianem *attention-seeking devices*.

warunkiem występowania kontaminacji w języku, tj. derywacji ujemnej (*clipping*), oraz złożeń (*compounding*).

Intencją powstania rozdziału w tomie zbiorowym (2012a) była próba usystematyzowanego opisu stosunkowo nowego zjawiska, jakim jest kontaminacja leksykalna w języku polskim. Analiza, którą przeprowadzam, oparta jest na korpusie 254 wyrazów powstałych w wyniku kontaminacji leksykalnej, które analizuję najpierw pod względem rodzaju wyrazów skróconych, które je tworzą i wzajemnych relacji między nimi (tabela nr 1), następnie – w oparciu o literaturę anglojęzyczną – proponuję typologię polskich kontaminatów będących przedmiotem badania (tabela nr 2). Przeprowadzam również klasyfikację syntaktyczną kontaminatów (tabela nr 3 i 4).

Ad. 3

Wybrane operacje kognitywne odgrywające istotną rolę w tworzeniu nowych leksemów omawiam w rozdziale w tomie zbiorowym z 2015 roku (pozycja a) oraz w artykule opublikowanym w czasopiśmie *SKASE* również z 2015 roku (pozycja b).

W publikacji pt. "The model of morphosemantic patterns in the description of the architecture of the Polish lexicon" stosuję teorię wzorców morfo-semantycznych (*morphosemantic patterns*) zaproponowaną przez Raffaelli (2013) do opisu mechanizmów kognitywnych, które doprowadziły do utworzenia czasowników należących do pola semantycznego GNIEW (ANGER) w języku polskim. Przeprowadzona przez mnie analiza wykazała, iż prawie wszystkie czasowniki konceptualizujące wyrażanie gniewu (wyjątek stanowią jedynie *gniewać się* i *złościć się*) zostały utworzone w wyniku metaforycznego lub metaftonimicznego rozszerzenia znaczenia. Co ciekawe, w badanym materiale nie ma ani jednego czasownika motywowanego metonimicznie.

Artykuł w *SKASE* z 2015 roku dotyczy roli procesu akomodacji w tworzeniu nowych wyrazów złożonych na przykładzie rzeczowników z sufiksem *-itis*. Piaget (Bringuier i Piaget 1977) definiuje akomodację jako zmianę utrwalonych schematów w systemie językowym użytkownika pod wpływem nowych informacji lub doświadczeń. Do paradygmatu językoznawstwa kognitywnego pojęcie akomodacji wprowadził Langacker (1987), który zauważa, że akomodacja towarzyszy powstawaniu wyrazów złożonych (*composite forms*). W opinii Kardeli (2005) akomodacja obejmuje m.in. takie operacje kognitywne jak profilowanie nieprototypowych ról semantycznych dla danego modelu, przesunięcie profilu i tworzenie nowych domen kognitywnych.

Analiza nowych wyrazów złożonych z sufiksem *-itis* (np. *electionitis* 'zmęczenie kampanią wyborczą', *telephonitis* 'obsesyjne korzystanie z telefonu', czy *senioritis* 'apatia towarzysząca studentom ostatniego roku') pozwoliła mi na sformułowanie dwóch wniosków. Po pierwsze, w procesie akomodacji w wyniku metaforycznych oraz metonimicznych rozszerzeń powstały nowe domeny kognitywne, takie jak FRUSTRACJA (FRUSTRATION), OBSESJA (OBSESSION), APATIA (APATHY), których rezultatem jest powstanie sieci radialnej sufiksu *-itis* (str. 348). Po drugie,

akomodacja wpływa również przesunięcie profilu w Modelu Sceny z prototypowego PACJENSA (PATIENT) na ATRYBUT (ATTRIBUTE), ZDARZENIE (EVENT), AGENSA (AGENT) i TEMAT (THEME).

NABYWANIE JĘZYKA OJCZYSTEGO PRZEZ DZIECI POLSKO- I ANGLOJĘZYCZNE

Cykl ten obejmuje następujące publikacje:

- Monografię, która jest skróconą wersją mojego doktoratu:

E. Konieczna. 2014. *From telegraphic speech to morphological and syntactic iconicity. Early child speech development from Polish and English data*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. Recenzent: prof. dr hab. Bogdan Szymanek.

- Rozdział w tomie zbiorowym:

E. Konieczna. 2008. "Non-arbitrary coding in the child language - the phenomenon of syntactic iconicity" [w:] R. Kiełtyka, D. Osuchowska, E. Rokosz-Piejko (red.) *Language, literature, culture and beyond*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 107-113.

- 2¹⁷ artykuły:

E. Konieczna. 2011c. "Inflectional diagrammaticity in Polish: a case study of Polish children"[w:] *Word Structure* pod red. L. Bauer, Edinburgh: Edinburgh University Press. 20-53.

E. Konieczna. 2011d. "The role of morphological naturalness in the production of innovative verbs in English and Polish: a comparative study"[w:] vol. 8, No. 1 *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*. 2-22.

- 1 referat konferencyjny (*Wykaz osiągnięć*: punkt II.7, pozycja 1)

- **Omówienie ww. cyklu, jego celu naukowego i osiągniętych wyników**

Cykl stanowi kontynuację badań nad językiem dzieci, które doprowadziły do napisania pracy doktorskiej w 2006 roku. Jego podstawę stanowi korpus zebrany w latach 2000-2003 w postaci nagrań audio oraz dzienników mowy. Przedmiotem moich badań było troje dzieci polskojęzycznych w wieku od 1;6 do 3;6, oraz troje dzieci anglojęzycznych w wieku od 1;2 do 3;10 nagrywanych w swoich domach podczas spontanicznych interakcji z rodzicami. Szczegółową charakterystykę badań oraz sposób gromadzenia korpusu przedstawiam w monografii na str. 11-12.

- **Cele badawcze cyklu:**

1. Opis wczesnych etapów rozwoju systemu morfologicznego u dzieci polsko- i anglojęzycznych.

¹⁷ Pozostałych dwóch artykułów (nr 3 i 4, p. II.4 w *Wykazie osiągnięć*) należących do tego cyklu badawczego nie wymieniam, gdyż zostały one opublikowane jeszcze przed obroną pracy doktorskiej.

2. Opis wczesnych etapów rozwoju systemu syntaktycznego u dzieci polsko- i anglojęzycznych.

Ad. 1

Wyniki badań opublikowałam w monografii, oraz dwóch artykułach z 2011 roku (2011c i 2011d). Ze względu na odmienność typologiczną badanych języków, tj. fakt, iż język angielski jest językiem analitycznym a język polski językiem fleksyjnym, badania dotyczące nabywania języka przez dzieci anglojęzyczne obejmowały głównie zagadnienia morfologii derywacyjnej, natomiast w przypadku dzieci polskojęzycznych przedmiotem mojego badania były zjawiska zarówno derywacyjne jak i fleksyjne. Przeprowadzone badania doprowadziły mnie do sformułowania wniosku, iż w procesie nabywania języka zarówno dzieci polsko- jak i anglojęzyczne upraszczają zasady morfologiczne obowiązujące w danym języku, czyniąc je bardziej naturalnymi w rozumieniu teorii Morfologii Naturalnej (*Natural Morphology*) zaproponowanej przez językoznawców takich jak Dressler et al. (1987) czy Galeas (1998). Naturalne operacje to takie, które są kognitywnie przystępne i nienacechowane (*unmarked*), przez co nie stanowią obciążenia dla pamięci i systemu przetwarzania informacji. Moje badania wykazały, iż język dzieci zarówno polsko- jak i anglojęzycznych charakteryzuje się dużym stopniem ikoniczności,¹⁸ która jest uważana za jedną z głównych cech operacji uważanych za morfologicznie naturalne:

- Ikoniczność najczęściej realizuje się poprzez diagramatyczność (*diagrammaticity*), określaną przez Galeasa (1998) jako jeden z 11 parametrów morfologicznej naturalności. Diagramatyczność jest definiowana jako „izomorficzna odpowiedniość” (Tabakowska 2003: 108)¹⁹ między formą a znaczeniem. Innymi słowy, morfotaktyczna transparentność danego leksemu odzwierciedla analogicznie jego semantyczną kompozycjonalność. Przeprowadzone przeze mnie badania pozwoliły mi na wyodrębnienie dwóch podstawowych rodzajów diagramatyczności:
 - a. Diagramatyczność fleksyjna.²⁰ Ten rodzaj diagramatyczności charakteryzuje się brakiem występowania oboczności lub jej znacznym ograniczeniem²¹ z uwagi na to, że oboczność zmniejsza transparentność morfosyntaktyczną. Ponadto, formy nieregularne są zastępowane przez (semantycznie kompozycjonalne) formy regularne, które w standardowej odmianie

¹⁸ W Morfologii Naturalnej wykorzystuje się system znaków zaproponowany przez Peirce'a (1965).

¹⁹ Tabakowska, E. 2003. „Ikoniczność: podobieństwo i <tertium comparationis>” [w:] *Przestrzenie Teorii 2*. Poznań: Adam Mickiewicz University Press. 103-118.

²⁰ Temu zjawisku poświęcam w całości artykuł opublikowany w *Word Structure* (Konieczna 2011c)

²¹ Galeas (1988) proponuje skalę diagramatyczności, gdzie na pierwszym miejscu znajduje się afiksacja bez alternacji, na drugim afiksacja z modyfikacją, a na trzecim modyfikacja (*internal modification*). Skalę tę przedstawiam na str. 138 monografii.

języka są uznawane za niepoprawne. Jeśli chodzi o formy fleksyjne bez alternacji, to przeprowadzone przeze mnie badanie wykazało, iż występują one głównie w języku polskim, który jest językiem fleksyjnym. W języku angielskim występują dużo rzadziej ze względu na jego analityczny charakter. Na podstawie zebranego materiału wyróżniłam następujące procesy fleksyjne, które charakteryzują się brakiem alternacji lub jej ograniczeniem w porównaniu z językiem dorosłych użytkowników: koniugacja czasowników (np. *zafaż-am*, *dzioba-ją*, *wysypa-my*, *rysowa-j*, etc.) deklinacja rzeczowników (np. *cukie-ru*, *pantofel-a*, *lew-a*, *bóbr-a*), tworzenie liczby mnogiej rzeczowników (*uch-y*, *ręk-i*, *zqb-y*), tworzenie stopnia wyższego przymiotnika (*dobr-ejsza*, *lek-sza*) oraz czasowników semelfaktywnych (*semelfactive/momentary*²² verbs) (*zryw-ną-ł*, *ut-nę-łaś*, *wezm-nę-łaś*). Jeśli chodzi o zastępowanie form nieregularnych formami regularnymi, to zjawisko to występuje również u dzieci anglojęzycznych, które używają diagramatycznych form czasu przeszłego (*drink-ed*, *know-ed*, *come-d*), oraz diagramatycznej liczby mnogiej (*mouse-s*, *feet-s*).

- b. Diagramatyczność derywacyjna. Zjawisko to definiuję jako tworzenie nowych rzeczowników i czasowników, które są ikoniczne, tj. wykazują podobieństwo do przedmiotów czy czynności, z nazw których zostały utworzone, podczas gdy ich odpowiedniki w języku dorosłych charakteryzują się dużo większym stopniem arbitralności. Wykazuję, iż w tworzeniu innowacyjnych nazw przedmiotów oraz czynności dużą rolę odgrywają czynniki kognitywne, takie jak wyrazistość (*saliency*), ekonomia, metonimia, ikoniczność i diagramatyczność (zob. Radden i Panther 2004).

Jeśli chodzi o rzeczowniki, to dzieci anglojęzyczne najczęściej tworzą rzeczowniki złożone, których podstawową motywacją jest ekonomia, np. *bobo-tea* to 'herbata przygotowana dla dziecka'. Natomiast, dzieci polsko-języczne uciekają się do afiksacji, w wyniku której powstają rzeczowniki motywowane przez metonimię oraz wyrazistość cechy lub funkcji danego przedmiotu. I tak rzeczownik *zawiązanie* oznaczający kokardkę jest przykładem metonimii CZYNNOŚĆ ZA RZECZ (ACTIVITY FOR AN OBJECT). Z kolei rzeczownik *obcinaczka* nazywający fryzjerkę określa najbardziej (według dziecka) wyrazistą funkcję osoby wykonującej ten zawód, którą jest obcinanie włosów.

Co do czasowników, to dzieci anglojęzyczne tworzą je najczęściej od rzeczowników poprzez konwersję, która w teorii Morfologii Naturalnej jest uważana za metaforę stanowiącą typ ikony (zob. wyjaśnienie na str. 172 monografii). Drugim typem diagramatycznych czasowników w języku dzieci anglojęzycznych są czasowniki nazywające czynność będącą odwrotnością innej czynności (*reversative verbs*) poprzez dodanie przedrostka *un-* (np. *un-tight* zamiast *loosen*, *un-build* zamiast *take apart*, etc.) lub użycie partykuły o przeciwnym znaczeniu (np. *stand down* jako odwrotność *stand up* zamiast *lie down*).

²² W artykule z roku 2011 (pozycja a) określałam te czasowniki mianem *semelfactive verbs*, natomiast w monografii z roku 2014 mianem *momentary verbs*.

Dzieci polskojęzyczne tworzą natomiast diagramatyczne czasowniki poprzez pomijanie początkowej sylaby interpretowanej jako prefiks perfektywizujący (np. *gląda* zamiast *o-gląda*, *kręcām* zamiast *od-kręcām*), niekanoniczne użycie prefiksów (np. *u-rwij* zamiast *wy-rwij*, *wy-lepić* zamiast *u-lepić*), oraz dodawanie prefiksów nazywających odwrotność (np. *od-farbowałam* zamiast *usunęłam farbę*, *od-włóżysz* zamiast *wyciągniesz*).

- Drugim rodzajem ikonizacji występującym w języku to ikonizacja obrazowa, która wykorzystuje inny rodzaj ikony, tj. obraz (*image*). Ikonizacja obrazowa występuje kiedy dany element języka bezpośrednio przedstawia cechy konkretnego przedmiotu czy osoby. Poprzedza ona wystąpienie diagramatyczności, która ma miejsce na tzw. etapie proto-morfologicznym w rozwoju językowym dzieci. Natomiast ikonizacja obrazowa jest typowa dla etapu pre-morfologicznego (*pre-morphological stage*).²³ Ikonizacja obrazowa w języku dzieci przejawia się w dźwiękonaśladowczej reduplikacji, np. *kum-kum*, *tup-tup*, *ciur-ciur*, etc.

Ad.2

Wyniki badań opublikowałam w monografii z roku 2014 oraz w rozdziale w tomie zbiorowym z 2008 roku. Analiza zgromadzonego materiału wykazała, że rozwój systemu syntaktycznego zarówno dzieci polsko- jak i anglo-języcznych dzieci przebiega w kilku etapach:

- Na początkowym etapie dzieci zapamiętują stereotypowe wyrażenia i zwroty, które słyszą na co dzień w języku swoich opiekunów, takie jak *no cakes*, *daddy sleeping*, etc. i które traktują jako niepodzielną całość. Etap ten nosi on nazwę mowy telegraficznej (*telegraphic speech*) (Brown 1973), gdyż wypowiedzi formułowane przez dzieci charakteryzują się dużym stopniem skrótowości (oraz dwuznaczności).
- Następnie ma miejsce proces konsolidacji (*consolidation*), opisany przez Tomasello (1998b), który polega na łączeniu ze sobą stereotypowych wyrażeń i zwrotów w większe jednostki. Jednakże, co trzeba podkreślić, na tym etapie dzieci nie stosują jeszcze reguł morfologicznych i syntaktycznych, przez co należy rozumieć, że nie „dopasowują” do siebie części składowych dłuższej wypowiedzi. Oto przykłady wyrażeń będących efektem konsolidacji: *Drugie/nie ugotowałam*, *Siedzieć/Kinga*, *Ella/suck her thumb*, *What’s/he say?* (ukośnik oddziela od siebie dwa stereotypowe wyrażenia).
- W kolejnym etapie, który zbiega się z rozwojem systemu morfologicznego, dzieci zaczynają łączyć ze sobą słowa, używając „swoich” reguł, które charakteryzują się dużym stopniem ikonizacji. W rozdziale 3.3 monografii opisuję ikonizację syntaktyczną w mowie dzieci,

²³ Według Dresslera i Karpfa (1995), na etapie pre-morfologicznym dzieci jedynie powtarzają zapamiętane wcześniej sylaby bądź pojedyncze wyrazy w określonej formie. Natomiast na etapie proto-morfologicznym (*proto-morphological stage*) dzieci zaczynają wykorzystywać system zasad morfologicznych w sposób kreatywny poprzez stosowanie nadmiernych uogólnień (*overgeneralisations*) dotyczących morfologicznej struktury słów.

która jest definiowana jako analogia między formą zdania a jego treścią (Brandt 2003). Najczęściej występującym rodzajem ikoniczności w moim korpusie jest ikoniczność oparta na zasadzie ilości (*principle of quantity*), zgodnie z którą ilość elementów w zdaniu, rozumiana jako powtórzenie danego wyrazu, intensyfikuje jego znaczenie. Należy przez to rozumieć, że np. powtórzenie określonej formy czasownika wyraża powtarzalny charakter czynności (*pluka-pluka* 'mama płucze naczynia') lub długi czas jej trwania (*kręci-kręci* 'to się wciąż kręci'). Inna zasada, zasada kolejności (*principle of sequentiality*), oznacza, że kolejność elementów w zdaniu odzwierciedla określone znaczenie; wobec czego zmiana kolejności prowadzi do zmiany znaczenia, lub innego rozłożenia akcentów wypowiedzi. Na przykład, w zdaniu *Płakać będę* zaakcentowana jest czynność płakania z uwagi na to, że czasownik nazywający tę czynność został przesunięty na początek zdania. Inna zasada ikoniczności, określona mianem zasady dystansu (*principle of distance*) oznacza, iż elementy, które są sobie pojęciowo bliskie, są bliskie wobec siebie również na poziomie językowym. Stąd związek zgody, między rzeczownikiem, niesłusznie uznanym przez dziecko jako reprezentujący rodzaj żeński (ale zgodnie z zasadą przejrzystości kodowania (*transparency of encoding*) (Galeas 1998) a przymiotnikiem: *Kolega jest zmęczona*.

4. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Oprócz uczestnictwa w konferencjach, organizowanych przez uczelnie krajowe (Uniwersytet Śląski, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Wrocławski) oraz zagraniczne (Uniwersytet im. P. Safarika w Koszycach, Universite Lumiere Lyon II, Università degli studi di Cagliari, Centre for Advanced Academic Studies – CAAS w Dubrowniku, Universiteit van Amsterdam, Universidade Católica Portuguesa w Bradze), działalności publikacyjnej afiliowanej przy różnych krajowych oraz zagranicznych ośrodkach uniwersyteckich (np. rozdziały w tomach zbiorowych: poz. nr 11, 14 w p.II.2 *Wykazu osiągnięć* i artykuły: poz. nr 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11 i 12 w p.II.4 *Wykazu osiągnięć*) oraz działalności recenzyjnej świadczonej na rzecz krajowych oraz zagranicznych wydawnictw, w tym m.in. *Cambridge University Press* oraz *WA UAM* (wydawnictwo Wydziału Anglistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) (p. II.12 *Wykazu osiągnięć*) w latach 2015-2018 brałam udział w międzynarodowym projekcie naukowym *Project Monika: cross-linguistic research into derivational networks*. Projekt był realizowany na Uniwersytecie im. P. Safarika w Koszycach we współpracy z Uniwersytetem w Granadzie (Universidad de Granada) i Uniwersytetem w Sofii im. św. Klemensa z Ochrydy.²⁴

²⁴ Link do strony projektu: <http://www.ugr.es/~svalera/Monika/index.html>, oraz do listy uczestników: <http://www.ugr.es/~svalera/Monika/language%20coverage%20and%20participants.html>.

Celem projektu było badanie empiryczne, stanowiące podstawę opisu sieci derywacyjnych ponad 40 europejskich języków, reprezentujących różne typy strukturalne oraz geograficzne (np. języki słowiańskie, germańskie, romańskie, celtyckie, bałtyckie, uralskie, altajskie, afro-azjatyckie, izolowane, etc.). Pojęcie sieci derywacyjnej rozumianej jako paradygmat derywacyjny nie jest nowe w morfologii, gdyż zainteresowanie tym zagadnieniem sięga wczesnych lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku (Dokulil 1962), jednakże do chwili zakończenia projektu zwieńczonego monografią²⁵ nie doczekało się usystematyzowanego opisu. Paradygmat derywacyjny jest rozumiany jako część sieci derywacyjnej, która z kolei stanowi skrzyżowanie paradygmatycznej wydajności (*paradigmatic capacity*) z poziomem derywacji (*order of derivation*). Ewaluacja sieci derywacyjnej następuje poprzez określenie jej strukturalnego nasycenia (*structural richness*), które z kolei jest reprezentowane poprzez wyliczenie wartości nasycenia (*saturation value*).

Moje zadania jako uczestnika projektu były następujące: ponieważ finalnie podstawą badania było 10 przymiotników, 10 czasowników oraz 10 rzeczowników wybranych z listy Swadesha, na początkowym etapie (razem z badaczami reprezentującymi inne języki europejskie) kwalifikowałam rzeczowniki, czasowniki oraz przymiotniki z ww. listy jako morfologicznie proste lub złożone (tylko te pierwsze mogły stanowić podstawę dalszych badań). Po wyłonieniu finalnej listy, która zawierała leksemy reprezentujące ww. wymienione części mowy, moim zadaniem było utworzenie sieci derywacyjnej dla każdego z wybranych słów, korzystając z danych korpusowych (*Narodowy Korpus Języka Polskiego*), leksykograficznych (*Słownik Języka Polskiego PWN*), oraz stron internetowych (w tej kolejności). Ważnym elementem tego etapu było przyporządkowanie każdego derywatu do jednej z 49 kategorii semantycznych (*semantic categories*). Następnie wykonałam obliczenia m.in. wartości nasycenia (*saturation value*) na wszystkich poziomach derywacji i wydajności derywacyjnej (*derivational capacity*). Zbadałam również korelację między kategoriami semantycznymi a poszczególnymi poziomami derywacji, zidentyfikowałam kategorie semantyczne, które blokują derywację, opisałam typowe kombinacje kategorii semantycznych oraz wielokrotne ich występowanie w serii derywatów pochodzących od tego samego leksemu. Badanie wykazało, iż najwyższy poziom nasycenia charakteryzuje sieć derywacyjną czasowników, a najniższy – rzeczowników. Zwieńczeniem moich badań jest rozdział w tomie zbiorowym wydanym przez de Gruyter Mouton w serii *Trends in linguistics. Studies and monographs* [340] (pozycja 15 w punkcie II.2 w *Wykazie osiągnięć*).

Kolejnym przejawem mojej aktywności na uczelni zagranicznej była rola recenzenta na początkowym etapie przewodu doktorskiego na Uniwersytecie im. P. Safarika w Koszycach. Recenzowałam dwa projekty:

²⁵ A. Bagasheva, L. Körtvélyessy, P. Štekauer, S. Valera (red.) 2020. *Derivational networks across European languages*. Berlin/New York: Mouton.

1. Mgr. Zuzana Naďová. *Reduplication in cross-linguistic perspective*. Promotorzy: Prof. Dr. Martin Everaert i Prof. PhDr. Pavel Štekauer, DrSc.

2. Mgr. Alena Tomková. *Elative compounds*. Promotor doc. PaedDr. Lívía Körtvélyessy, PhD.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

a. osiągnięcia dydaktyczne

Jeśli chodzi o doświadczenie dydaktyczne, to prawie od początku swojej kariery akademickiej, tj. od roku 1996, jestem zatrudniona w tej samej jednostce, czyli, do roku 2001, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie, a następnie na Uniwersytecie Rzeszowskim, który powstał w 2001 z połączenia WSP w Rzeszowie z zamiejscowymi filiami dwóch uczelni: AR w Krakowie oraz UMCS Lublinie. Ponadto byłam zatrudniona w trzech Nauczycielskich Kolegiach Języków Obcych: w Rzeszowie, Przeworsku i Radomiu. W NKJO prowadziłam seminaria licencjackie oraz zajęcia z gramatyki opisowej języka angielskiego, obejmującej trzy komponenty języka, tj. fonetykę, morfologię i składnię. Na Uniwersytecie Rzeszowskim prowadziłam do tej pory następujące kursy: seminarium licencjackie, seminarium magisterskie, morfologia (wykład i ćwiczenia), składnia (wykład i ćwiczenia), socjolingwistyka²⁶ (wykład), gramatyka kontrastywna (ćwiczenia), język a Internet (wykład), gramatyka praktyczna języka angielskiego (ćwiczenia), praktyczna nauka języka angielskiego. W sumie byłam promotorem około 20 prac magisterskich i około 100 licencjackich. Zrecenzowałam około 250 prac magisterskich i około 70 prac licencjackich. Moja praca dydaktyczna jest wysoko oceniana w ankietach studenckich: średnia za lata 2018-2020 wynosi 4,76, a najwyższa średnia ocena za semestr to 4,93.

Brałam również udział w powstaniu skryptu przeznaczonego dla studentów filologii angielskiej (II stopnia), który jest obecnie wykorzystywany na zajęciach z typologii języków. Jestem autorką rozdziału pt. "Morphology" (2017) [w:] L. Körtvélyessy (red.) *Language typology: preliminaries and principles*. Rzeszów: Wydawnictwo UR.

Ponadto podczas drugiej edycji konferencji *Culture and Cognition in Language* (która odbyła się w kwietniu 2019 na Uniwersytecie Rzeszowskim i której byłam współorganizatorem) przeprowadziłam warsztaty dla studentów zainteresowanych kognitywnym podejściem do języka pt. "How to waltz through phrasal verbs instead of toiling over them? Pedagogical

²⁶ Wynikiem moich zainteresowań socjolingwistyką są dwie publikacje:

- Konieczna, E. 2009b. "Le français est beau, deutsch ist häßlich, what about English? A few remarks on aesthetic judgements about languages and language varieties" [w:] G.A. Kleparski (red.) *In Medias Res*. Rzeszów: Wydawnictwo PROMAR. 81-89.
- Konieczna, E. 2011a. "Looking into texting – shortening mechanisms in text messages" [w:] .A. Kleparski i R. Kiełtyka (red.) *Podkarpackie forum filologiczne. Seria: językoznawstwo*. Jarosław: Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu Instytut Humanistyczny. 179-187.

implications of cognitive grammar”. Drugą część warsztatów, których jestem pomysłodawcą, przeprowadził prof. Konrad Szcześniak z Uniwersytetu Śląskiego.

b. osiągnięcia organizacyjne

Oprócz pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej angażowałam się również w działalność organizacyjną. W latach 2008-2011 pełniłam funkcję opiekuna naukowo-dydaktycznego z ramienia Uniwersytetu Rzeszowskiego w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Przeworsku. Byłam członkiem Rady Wydziału Filologicznego: w kadencji 2004-2008 oraz 2016-2019. Już w nowej strukturze zostałam wybrana do Rady Instytutu Neofilologii na kadencję 2020-2024. W październiku br. zostałam powołana na członka Komisji Dyscyplinarnej ds. Doktorantów (na tę samą kadencję). W latach 2014-2016 byłam członkiem Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia. Również w tym samym okresie, tj. od 2014 do 2016 roku byłam członkiem Rady Instytutu Filologii Angielskiej oraz pełniłam funkcję kierownika Zakładu Językoznawstwa Teoretycznego i Historii Języka.

Jako kierownik zakładu zainicjowałam cykliczną konferencję *Culture and Cognition in Language* (link do strony konferencji: <http://www.ccl.ur.edu.pl>). Od 2016 roku do chwili obecnej jestem członkiem komitetu organizacyjnego. Do tej pory odbyły się dwie edycje konferencji: w 2017 i 2019 roku. Pierwsza edycja została już zwieńczona publikacją pokonferencyjną: w 2018 roku ukazał się tom (którego jestem współredaktorem) o tytule nawiązującym do tematu przewodniego konferencji, tj. *Culture, cognition, discourse and grammar: cognitive considerations on formulaic language*. Artykuły, które powstały na bazie referatów wygłoszonych podczas drugiej edycji zostaną opublikowane w specjalnym wydaniu czasopisma SKASE.

Byłam również pomysłodawcą tomu współredagowanego z prof. Robertem Kiełtyką i wydanego w 2017 roku pt. *English versus Slavic: lexicon in a semantic and morphological perspective*. Frankfurt: Peter Lang.

c. działania popularyzujące naukę

W latach 2001-2004 napisałam kilka artykułów o tematyce popularnonaukowej do *Gazety Uniwersyteckiej*, wydawanej na Uniwersytecie Rzeszowskim:

- “Who will Santa Clause me this year? Some remarks on neologisms in children’s speech”
- “Critical period hypothesis and its implications for first and second language acquisition”
- “Go home. Station where? Some remarks on the language redundancy”

Jeśli chodzi o moje plany popularyzatorskie na przyszłość, to wiążą się one z trzecią edycją konferencji *Culture and Cognition in Language*, która została przeniesiona na 2022 rok ze względu na panującą obecnie sytuację epidemiologiczną. Intencją moją oraz pozostałych organizatorów konferencji jest przeprowadzenie serii wykładów popularnonaukowych dla uczniów 20 liceów (4 w Rzeszowie i 16 w innych miejscowościach województwa

podkarpackiego), których celem będzie przybliżenie młodym ludziom badań prowadzonych w ramach współczesnego językoznawstwa (takich jak np. metafora multimodalna, rola figuratywności w reklamie, itp.).

A handwritten signature in blue ink, reading "Anna Konińska". The signature is written in a cursive style with a dotted line underneath the name.

(podpis wnioskodawcy)